

บทที่ 3

หลักกฎหมายในการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง ในคดีสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1 หลักกฎหมายในการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น

3.1.1 การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก แต่ก็เป็นการพัฒนาที่มีวิวัฒนาการของสังคมมาอย่างยาวนาน มิใช่พัฒนาเพราะรัฐตรากฎหมายออกมาใช้บังคับเพียงอย่างเดียวและพัฒนาการกฎหมายสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นแลกมาด้วยชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย ของชาวญี่ปุ่น โดยในช่วงแรกผู้ที่ได้รับความเสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องยังไม่นิยมฟ้องต่อศาลนัก เพราะฝ่ายบริหารมีอิทธิพลสูงมากยังไม่มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นสามฝ่ายอย่างชัดเจน ความเป็นอิสระของผู้พิพากษายังมีไม่มากนัก สาเหตุที่ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาการด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมมาก อาจกล่าวได้ว่ามาจากสาเหตุใหญ่ 4 คดีที่มีการฟ้องร้องกัน มูลเหตุของคดีใหญ่ 4 คดีนั้น คือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1960 ญี่ปุ่นเผชิญกับมลภาวะค่อนข้างมาก เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อจะได้เก็บภาษีเข้ารัฐให้ได้มากที่สุด การพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดมลภาวะและเป็นต้นเหตุให้เกิดคดีใหญ่ขึ้น 4 คดี คือ คดีมินามาตะ คดีจากโรงงานปิโตรเคมีที่โยกะอิชิ คดีโตยามา คดีนิคาตะ มินามาตะ¹ ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นพยายามแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงรุก ใช้วิธีจัดการบ่อนเกิดและที่มาของปัญหาเสียแต่เริ่มต้นเพื่อลดระดับปัญหาสิ่งแวดล้อมลงทั้งนี้เนื่องจากกลไกในกระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นที่มีอยู่ยังไม่อาจแก้ปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นจนเป็นคดีพิพาทแล้ว ได้อย่างรวดเร็ว เพราะประเทศญี่ปุ่นไม่มีองค์กรหรือศาลสิ่งแวดล้อมที่มีกระบวนการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัด อันจะทำให้ความขัดแย้งต่างๆเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมถูกจัดการได้อย่างเป็นระบบ แม้ประเทศญี่ปุ่นไม่มีศาลสิ่งแวดล้อม แต่ศาลญี่ปุ่นก็สามารถแก้ไขปัญหาล้อมวงได้ระดับหนึ่ง โดยใช้ระบบศาล

¹ ประกอบ สึเนเปสนันท์. (2550). การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น. *วารสารยุติธรรมปริทัศน์*, 1 (6), หน้า 34.

และกฎหมายที่มีอยู่ นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังมีการบัญญัติกฎหมายใหม่ๆ ออกมาเป็นพิเศษ ทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติ² เพื่อจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นนั้นแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ คดีปกครอง คดีแพ่ง และคดีอาญา

การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมหรือคดีมลพิษทางแพ่ง แบ่งได้เป็นคดีที่ฟ้องเพื่อขอให้ศาลสั่งห้ามกระทำการ กับการฟ้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ชดเชยค่าเสียหาย

โดยการฟ้องให้ศาลสั่งให้ชดเชยค่าเสียหายนั้น จะเป็นการเรียกเงินชดเชยค่าเสียหายภายหลังที่เกิดผลกระทบจากเหตุการณ์ใดๆแล้ว ส่วนการฟ้องเพื่อขอให้ศาลสั่งห้ามกระทำการนั้น เป็นการฟ้องเพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายหรือเกิดความเสียหายขึ้นในระหว่างเหตุการณ์นั้นดำเนินอยู่ (เช่น ห้ามกระทำการขณะก่อสร้าง หรือให้หยุดดำเนินกิจการชั่วคราว เป็นต้น) สำหรับคดีปกครองนี้มีอยู่หลายประเภทด้วยกัน แต่คดีสิ่งแวดล้อมที่จะถือว่าเป็นคดีปกครองนั้น จะเป็นลักษณะของการขอให้เพิกถอนนิติกรรมทางปกครองที่เกี่ยวข้องต่างๆ (เช่น การอนุมัติโครงการพัฒนาของภาครัฐ หรือการอนุญาตให้ถมที่ดิน เป็นต้น)

การฟ้องคดีในทางแพ่งนั้นจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ในส่วนที่เป็นคดีปกครองจะต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าการฟ้องคดีปกครอง

1. การฟ้องคดีทางแพ่งของญี่ปุ่น

1) การฟ้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหาย

บทกฎหมายที่เป็นแกนหลักของการฟ้องเพื่อขอให้ศาลสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายนี้มาจากหลักกฎหมายว่าด้วย “ละเมิด” ซึ่งมีองค์ประกอบความผิด 3 ประการ คือ

1. การละเมิดเกิดจากเจตนาหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหาย
2. สภาพการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (เช่น การปล่อยควันพิษจากโรงงาน)
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำละเมิดกับความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นเหตุ

เป็นผลกันอย่างไร (ไม่ว่าความเสียหายทางร่างกายหรือทรัพย์สิน)

ซึ่งภาระการพิสูจน์การทำละเมิดหรือพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของโจทก์ ทั้งนี้ พบว่าผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ยังขาดความรู้เฉพาะด้าน หรือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ ประกอบกับผู้ประกอบการต่างๆ เป็นผู้ถือข้อมูลสำคัญ

² ลาคิต ไชยอนงค์. (2550). การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์ของศาลญี่ปุ่น. วารสารยุติธรรมปริทัศน์. 1 (5). หน้า 85-86.

ในคดีไว้ ส่งผลให้การฟ้องร้องคดีเป็นไปโดยยากลำบาก ทำให้มีความจำเป็นในการแก้ไขทฤษฎีความรับผิดในคดีสิ่งแวดล้อมเสียใหม่

(1) การละเมิดเกิดจากเจตนาหรือความประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหาย

ในช่วงที่ 1 เมื่อ 90 ปีก่อน ศาลฎีกาสมัยรัฐธรรมนูญเมจิได้เคยตัดสินคดีเกี่ยวกับมลพิษในประเด็นความผิดพลาดโดยประมาทเลินเล่อ ซึ่งศาลเห็นว่ากรณีของผู้ประกอบการได้ดำเนินการป้องกันความเสียหายตามความคาดหมายด้วยมาตรการที่เหมาะสมตามลักษณะของกิจการแล้ว ก็ถือว่าผู้ประกอบการไม่ได้ประมาทเลินเล่อ (คดีโอซาก้าอัสคาไลน์ ศาลตัดสินว่าเมื่อได้ติดตั้งอุปกรณ์ป้องกันตามลักษณะกิจการระดับหนึ่งแล้วก็ถือว่าไม่ประมาท คำพิพากษาศาลฎีกาลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1916) ช่วงนั้นแนวการตัดสินของศาลจะถือว่าผู้ประกอบการประมาทเลินเล่อก็ต่อเมื่อสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดความเสียหายและสามารถจะหลีกเลี่ยงได้ แต่ไม่ทำการป้องกันหรือแก้ไขเพื่อหลีกเลี่ยงจึงจะถือว่าประมาทเลินเล่อ

แต่ภายหลังจากที่เกิดคดีมลพิษสำคัญ 4 คดีแล้วแม้ศาลจะยังยึดหลักความเป็นไปได้ในการหลีกเลี่ยงความเสียหายอย่างเข้มงวดมากขึ้น เช่น เมื่อมีความเสี่ยงที่จะได้รับความเสียหายต่อชีวิต และสุขภาพของบุคคล บริษัทอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษ ควรต้องนำมาตรการต่างๆ เท่าที่เป็นไปได้มาใช้หลีกเลี่ยงต่อผลที่เกิดขึ้นจากมลพิษ โดยไม่คำนึงว่าจะมีผลต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือต้นทุนในการใช้มาตรการดังกล่าวแต่อย่างใด หากมีกรณีที่ต้องสงสัยถึงความปลอดภัยในการดำเนินการต่างๆ บริษัทดังกล่าวต้องยุติการดำเนินการ (คดีที่ 1 คумаโมโตะ มินามาตะ ศาลจังหวัดคумаโมโตะ วันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1973)

ต่อมา จึงเริ่มมีการนำหลักกฎหมายความรับผิดโดยเด็ดขาดต่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับชีวิต และสุขภาพของบุคคลมาใช้โดยกำหนดไว้ในกฎหมายป้องกันมลพิษทางอากาศและทางน้ำ (ความรับผิดโดยเด็ดขาด คือ ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่) ทำให้ลดภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายที่เป็นผู้ฟ้องคดีลงได้

(2) การกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ในช่วงที่ 2 กรณีเกี่ยวกับการกระทำของผู้ประกอบการว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ มีหลายคดี และหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการพิจารณาว่ากระทำโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่จะคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ลักษณะและเนื้อหาของการละเมิดสิทธิการบริการสาธารณสุขหรือการใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมและกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดมลพิษ ความเคารพต่อกฎหมายและระเบียบทางสิ่งแวดล้อมของผู้ถูกฟ้องคดี มีการสร้างระบบป้องกันหรือควบคุมมลพิษมาใช้หรือไม่ เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์และเงื่อนไขอื่นในบริเวณที่จะได้รับผลกระทบ

เป็นที่มาของแนวคิด “จูนิน เก็งโดะ (Junin Gendo)” ที่หมายถึง การที่ผู้เสียหายจากมลพิษสามารถยื่นฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าเสียหาย อันเกิดจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ โดยถือว่าถ้าความเสียหายมากเกินไปจนจำกัคที่สังคมหรือชุมชนจะรับได้ ก็จะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำว่า “เกินขีดจำกัด” จะเป็นเกณฑ์สำคัญ

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำละเมิดกับความเสียหายที่เกิดขึ้น

ในช่วงที่ 3 การฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับมลพิษพบว่า การพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อจะหาสาเหตุของมลพิษหรือทราบถึงแหล่งกำเนิดมลพิษของผู้เสียหายนั้นกระทำได้โดยยาก ประกอบกับผู้ทำให้เกิดมลพิษส่วนใหญ่อยู่ในรูปของบริษัทธุรกิจผูกขาดและไม่เปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นต่อการพิสูจน์ ดังนั้น ผู้ฟ้องคดี (ผู้เสียหาย) จึงต้องรับภาระอย่างมากในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ของสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น จากเนื้อหาคำพิพากษาในช่วงนี้ศาลได้วางแนวบรรทัดฐานในการพิสูจน์ไว้ดังนี้

(1) การพิสูจน์การแพร่กระจายของโรค

อาจถือได้ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลเกิดขึ้นทันที หากผลของการศึกษาทางระบาดวิทยาถึงการแพร่กระจายของโรคแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญมากขึ้น ระหว่างสาเหตุของโรคและอาการที่เกิดขึ้นของผู้ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้ โดยนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิงถึงแม้ว่าการพิสูจน์ด้วยมุมมองทางด้านคลินิกและพยาธิวิทยาถึงสาเหตุและผลกระทบจะยังไม่เพียงพอก็ตาม แนวคำตัดสินเช่นนี้ได้แก่คำตัดสินคดีโรค อีไค- อีไค (ศาลอุทธรณ์เมืองนาโงยา สำนักงานศาลคานาซาวา วันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1972)

(2) การแบ่งภาระการพิสูจน์ออกเป็น 3 องค์ประกอบ

1. ลักษณะพิเศษต่างๆ ของโรคที่เป็นปัญหา และ วัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดโรคดังกล่าว

2. ช่องทางที่วัตถุที่เป็นสาเหตุของโรค ไปสู่ผู้ได้รับผลกระทบ

3. การกระทำของบริษัทผู้ถูกฟ้องคดีอันทำให้เกิดสาเหตุดังกล่าว

ตารางใดที่ผู้ฟ้องคดีสามารถอธิบายองค์ประกอบข้อ 1 และ ข้อ 2 ได้อย่างสมเหตุสมผล และบริษัทผู้ถูกฟ้องคดีก็ไม่สามารถพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยได้ว่า การปล่อยมลพิษของโรงงานของตน ไม่น่าจะเป็นสาเหตุของการเกิดมลพิษแล้วกรณีก็อาจสันนิษฐานได้ว่ามีการกระทำที่เป็นมูลเหตุแห่งคดีเกิดขึ้น แนวคำตัดสินนี้ ได้แก่ คดีโรคมินามาตะที่ศาลนิคาตะ (ศาลจังหวัดนิคาตะ ลงวันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 1971)

2) การฟ้องขอให้ศาลสั่งห้ามการกระทำ

ในกรณีการชดเชยค่าเสียหาย หากมองในอีกมุมหนึ่งแล้วการจ่ายค่าเสียหายให้ผู้เสียหายจะสามารถเยียวยาผู้เสียหายได้ แต่สาเหตุที่แท้จริงยังไม่สามารถขจัดให้หมดสิ้นไปได้ รวมทั้งการพิจารณาของศาลใช้ระยะเวลาานาน หากในระหว่างนั้นผู้เสียหายไม่ดำเนินการใดๆ ความเสียหายอาจรุนแรงขึ้นได้

ดังนั้น หากมีการสั่งห้ามกระทำการหรือหยุดดำเนินการชั่วคราวแล้ว จะเป็นผลดีกับผู้เสียหายในการยื่นขอความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม การสั่งห้ามกระทำการนี้ อาจทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างดำเนินกิจการของเอกชนกับการทำงานของฝ่ายปกครอง ดังนั้น สิ่งที่เป็นหลักการพื้นฐานของกรณีดังกล่าว หรือกรณีใดควรจะถูกสั่งห้ามกระทำการนั้น ยังคงเป็นปัญหาเรื่อยมา ทั้งนี้พบว่าหลักการพื้นฐานของการสั่งห้ามกระทำการยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน

แต่เมื่อไม่นานมานี้พบว่า การสั่งห้ามกระทำการในคดีสิ่งแวดล้อมหรือคดีมลพิษ ศาลจะพิจารณาบนพื้นฐานของสิทธิส่วนบุคคลเป็นหลัก ซึ่งสิทธิส่วนบุคคลจะหมายถึงสิทธิของแต่ละบุคคลทางด้านจิตใจ และสิทธิในการไม่ถูกรุกราน หรือถูกข่มขู่ทั้งทางชีวิตร่างกาย (สิทธิในร่างกายของบุคคล)

สำหรับสิทธิทางร่างกายนั้น ถือว่าเป็นสิทธิเด็ดขาดที่ทุกคนมี หากมีการละเมิดต่อผู้เสียหาย จะสามารถฟ้องขอให้สั่งห้ามกระทำการต่อไปได้โดยไม่ต้องดูถึงความรุนแรงของความเสียหายหรือลักษณะการละเมิด

แต่ในกรณีที่เป็นการละเมิดทางจิตใจนั้น จะจำกัดอยู่ในลักษณะของการฟ้องเพื่อเรียกค่าเสียหายโดยพิจารณาจากการกระทำของผู้ละเมิดและสภาพของผู้เสียหายประกอบกันแต่หากพิจารณาจากความรุนแรงของความเสียหายและลักษณะการละเมิดเป็นองค์ประกอบพิจารณาแล้วเกินกว่าขีดจำกัดที่จะรับได้ จึงจะพิพากษาห้ามกระทำการในกรณีดังกล่าวได้

ทั้งนี้ มีความเห็นยอมรับกันว่า การฟ้องขอให้สั่งห้ามกระทำการนั้นอาจมีผลกระทบต่อกิจกรรมอย่างใหญ่หลวงดังนั้นจะต้องเป็นลักษณะที่ผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง และเป็นการผิดกฎหมายที่มีระดับมากกว่ากรณีฟ้องเรียกค่าเสียหาย (ทฤษฎีระดับความผิดกฎหมาย)³

2. การฟ้องคดีโดยผู้อยู่อาศัย

ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 สังคมญี่ปุ่นได้เผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในลักษณะใหม่ เช่น การทำลายทรัพยากรป่าไม้และชายหาดรวมถึงการก่อสร้างเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่นการ

³ Prof. Noriko OKUBO. (2552). แนวโน้มการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่น. วารสารกฎหมายใหม่. หน้า 33-37.

สร้างเขื่อน ถนนและการถมทะเล ประชาชนเริ่มให้ความสนใจประเด็นปัญหาดังกล่าว จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1971 ญี่ปุ่นก็ยังไม่มีความหมายที่มีประสิทธิภาพเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ ยกเว้นกฎหมายอุทยานแห่งชาติ ค.ศ. 1957 ในปี ค.ศ. 1972 จึงได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Nature Conservation Law) เพื่อกำหนดหลักการทางทฤษฎีและนโยบายพื้นฐานในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ประชาชนในท้องถิ่นทั่วประเทศและกลุ่มเอ็นจีโอด้านสิ่งแวดล้อมได้ยื่นฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมหลายคดี โดยเฉพาะการฟ้องคดีปกครองเพื่อเรียกร้องให้เพิกถอนการอนุญาตการดำเนินการของรัฐและการขอให้ศาลสั่งห้ามกระทำ อย่างไรก็ตาม ในที่สุดคดีปกครองเหล่านั้นศาลได้พิพากษายกฟ้องเนื่องจากขาดคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดี มาตรา 9 แห่งกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีปกครองได้กำหนดว่าผู้มีสิทธิฟ้องคดีปกครองได้นั้นต้องเป็นผู้ “มีสิทธิประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง” จึงจะฟ้องศาลเกี่ยวกับการกระทำทางปกครองใดๆ ได้ซึ่งการอ้างสิทธิการฟ้องคดีดังกล่าวต้องยกขึ้นอ้างให้ชัดเจนเป็นกรณีๆ ไปในหลายคดีได้ใช้บทบัญญัติในกฎหมายปกครองโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการกระทำที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า “ประโยชน์สาธารณะ” แต่บทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยการฟ้องคดีปกครองมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการคุ้มครองผลประโยชน์สิ่งแวดล้อมของปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้อยู่อาศัยหรือกลุ่มเอ็นจีโอด้านสิ่งแวดล้อมเฉพาะ จึงทำให้ผู้ฟ้องคดีไม่มีสิทธิทางกฎหมาย

จากปัญหาการฟ้องคดีข้างต้น ประชาชนผู้อยู่อาศัยและกลุ่มเอ็นจีโอด้านสิ่งแวดล้อมหันมาเริ่มฟ้องคดีในลักษณะ “การฟ้องคดีโดยประชาชนผู้อยู่อาศัย (Suite by residents)” โดยอาศัยกฎหมายการปกครองตนเองของท้องถิ่น (Local Autonomy Law) ซึ่งมีที่มาจากคดีผู้เสียภาษีในสหรัฐอเมริกา

ซึ่งถือว่าเป็นการฟ้องคดีเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างหนึ่ง มาตรา 242-2 แห่งกฎหมายว่าด้วยการปกครองตนเองของท้องถิ่น ได้บัญญัติให้บุคคลผู้อยู่อาศัยในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอาจโต้แย้งการดำเนินการใดๆ โดยจัดทำคำร้องยื่นฟ้องคดีต่อศาล ในกรณี que เห็นว่าการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือละเว้นการกระทำขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น ไม่ว่าจะเรื่องการใช้จ่ายงบประมาณ การได้มาของที่ดิน การบริหารจัดการ การจัดการทรัพย์สิน รวมถึงการพิจารณาดำเนินการใดๆ ของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องด้วย ผู้ฟ้องคดี (ผู้อยู่อาศัย) จะฟ้องการกระทำของรัฐที่เป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ หากประชาชนเห็นว่าการใช้งบประมาณท้องถิ่นสำหรับการดำเนินการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากกระบวนการในการอนุญาตให้ดำเนินการบริการสาธารณะนั้นเป็นกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คดีตัวอย่างของการฟ้องโดยผู้อยู่อาศัยคือ คดีป่าขันธ์ในจังหวัดโอกินาวา องค์การปกครองท้องถิ่นวางแผนตัดถนนผ่านพื้นที่ป่านี้ ผู้ฟ้องคดีชาวโอกินาวาจึงยื่นฟ้องต่อศาลจังหวัดโอกินาวาให้หยุดการก่อสร้างถนนผ่านป่าเพื่อในพื้นที่ป่ายังคงสภาพความหลากหลายทางชีวภาพ การฟ้องคดีเช่นนี้เรียกว่า “การฟ้องคดีโดยผู้อยู่อาศัย” ป่าร้อนชื้นแห่งนี้ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะโอกินาวามีสภาพอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพืชพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าหายาก เช่น นกชนิดหนึ่งสายพันธุ์ยันบาร์คูรินา (Yanbaru Kurina bird) ที่ชื่อว่า *Lalus Okinawae* ค้นพบครั้งแรกในป่าขันธ์บาร์คูรินาเมื่อปี ค.ศ. 1981 และพบเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ต่อมาวันที่ 6 มิถุนายน 2003 ศาลจังหวัดนาซาได้พิพากษาว่าการใช้งบประมาณก่อสร้างถนนเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กระบวนการดำเนินการก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน ต่อมาวันที่ 14 ตุลาคม 2004 ศาลอุทธรณ์ฟูกูโอกะสาขาเมืองนาซาได้กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งศาลเห็นว่าแม้จะพบความผิดพลาดในการใช้งบประมาณก็ตาม แต่ก็ไม่ได้เกิดความผิดพลาดในการสร้างถนน ถนนสายดังกล่าวยังสามารถใช้งานได้จริงจึงไม่เกิดความเสียหายแก่ทางกายภาพแต่อย่างใด คำขอดังกล่าวของผู้ฟ้องคดีจึงตกไป จากกรณีดังกล่าวทำให้เห็นว่า การฟ้องคดีปกครองเพื่อประโยชน์สาธารณะนี้ยังมีข้อจำกัด โดยไม่สามารถให้ความคุ้มครองต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง⁴

3.1.2 ภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์ในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เพราะกระบวนการผลิตทั้งหมดของโรงงาน ผู้ได้รับความเสียหายไม่อาจทราบได้ แต่ศาลญี่ปุ่นได้วางหลักกฎหมายในการพิสูจน์ไว้เพื่อประโยชน์แก่ราษฎรผู้ฟ้องคดีให้พิสูจน์ได้ง่ายขึ้น คือ

1. การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล มีคดีที่วางหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล คือ คดียกกะอิชิเซ็งสกุจิเคง และคดีนิกาตะ มินามาตะ

คดียกกะอิชิเซ็งสกุจิเคง เป็นโรงงานปิโตรเคมีปล่อยควันพิษออกมา ทำให้ชาวบ้านที่อยู่รอบโรงงานไอไม่หยุดเนื่องจากได้รับสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ศาลวางหลักว่ามีโรงงานอยู่และโรงงานปล่อยสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์และสารนั้นทำให้ประชาชนป่วยไอไม่หยุด ดังนี้ก็เพียงพอแล้วที่จะให้โรงงานรับผิดชอบ

ข้อถกเถียงคือควันพิษที่ปล่อยจากโรงงานก่อให้เกิดการป่วยไอไม่หยุดจริงหรือไม่

⁴ Prof. Noriko OKUBO. (2553). การพัฒนาการฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกับบทบาทขององค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐของญี่ปุ่น. การประชุมทางวิชาการเรื่อง “หลักการสำคัญของกฎหมายสิ่งแวดล้อมและมาตรการคุ้มครองทางสิ่งแวดล้อม”. หน้า 230-232.

มหาวิทยาลัยท้องถิ่นวิจัยเกี่ยวกับอาการไอของชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ โรงงานมีเปอร์เซ็นต์ที่จะมีอาการไอสูงกว่าชาวญี่ปุ่นที่อื่น 10% ถือว่ามีความสัมพันธ์ของเหตุและผล พอแล้ว เมื่อพิจารณาโดยรวมทั้งหมดแต่ถ้าจะพิจารณาเป็นรายบุคคลอาจมีปัญหา ผู้พิพากษาเห็นว่า ถ้านำเหตุผลอื่นๆ มาพิจารณาประกอบก็ถือว่ามีความสัมพันธ์ของเหตุและผลแล้ว แม้จะพิจารณาเป็นรายบุคคล

หลังจากคำพิพากษาออกมาแล้วจุดประกายให้รัฐออกกฎหมายพระราชบัญญัติว่าด้วยการชดใช้ค่าเสียหายในกรณีที่เกิดจากความเสียหายต่อสุขภาพจากปัญหาหมอกพิษหลังจากนั้นก็มีการยอมรับว่าสารพิษก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกายมากขึ้น

คดีนิกาตะ มินามาตะ เหตุเกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านชายฝั่งจับปลาмаกินได้รับสารพิษก่อนเกิดคดีแผ่นดินไหว ปุ๋ยและสารเคมีไหลลงน้ำ โรงงานที่ปล่อยสารพิษลงทะเลไม่ยอมรับว่าสารนี้เกิดจากการปล่อยลงทะเลของตนเอง แต่อ้างว่าเกิดจากปุ๋ยและสารเคมีไหลลงทะเลเมื่อเกิดแผ่นดินไหว คดีนี้ศาลชั้นต้นตั้งหลักการพิสูจน์ก่อนถึงกลอนประตูขึ้นมา โดยให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายพิสูจน์เพียง

- สารที่เป็นเหตุ
- กระบวนการที่ได้รับสารพิษ

โดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงกระบวนการของโรงงานที่ก่อให้เกิดสารพิษว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องของโรงงาน ทฤษฎีนี้เริ่มใช้เมื่อปี 1971 โดยศาลชั้นต้นเป็นผู้สร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมา

2. การพิสูจน์การกระทำโดยประมาท

ศาลประเทศญี่ปุ่นได้วางหลักเกี่ยวกับความประมาทไว้ดังนี้

(1) คดีโอซากาอะรุคาริจิเคง ในปี ค.ศ. 1916 ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงงานปล่อยสารพิษส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ศาลกล่าวไว้ว่าความประมาทคืออะไร โดยศาลได้วินิจฉัยยอมรับว่ามีความประมาทเกิดขึ้นหรือไม่ โดยดูว่าโรงงานได้ตั้งมาตรการหรือเครื่องมือมาควบคุมผลรับที่จะเกิดขึ้นหรือไม่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าประมาทหรือไม่

(2) คดีชิงเก็ง โคะสะตะ คะเคมัสซิจิเคง คดีนี้ต้นสนอยู่ข้างทางรถไฟรถไฟวิ่งด้วยไอน้ำ ควันจากรถไฟทำให้ต้นสนตายไป รถไฟบริหารโดยรัฐบาล เมื่อถูกฟ้องศาลก็ยอมรับว่าประเทศหรือรัฐบาลถูกฟ้องได้ การรถไฟเป็นกิจการสำคัญแต่การรถไฟไม่ได้ตั้งมาตรการใดๆ มาป้องกันผลกลับที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นการประมาท

ในกรณีที่การกระทำนั้น ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าก็ถือว่าเป็นการกระทำโดยประมาท เช่น คดีมินามาตะ ไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า สารปรอทที่อยู่ในปลาจะทำให้

คนเป็นโรคมินามาตะได้ เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ประมาณผู้ได้รับความเสียหายจะต้องพิสูจน์โดยการนำหลักทฤษฎีอุทกนิแกง โคะรงมาใช้ (หลักแคไหนเพียงใดที่ประชาชนธรรมดาจะรับได้) เพื่อลดภาระการพิสูจน์ของผู้เสียหายเพราะผู้เสียหายพิสูจน์ยากจึงทำให้ภาระนี้ตกอยู่กับฝ่ายผู้กระทำ

3. การพิสูจน์ความเสียหายที่ร่วมกันก่อขึ้น

กฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมีประมาทร่วมกันได้ โดยหลายๆ โรงงาน เช่น สามโรงงานผลิตสินค้าและปล่อยสารพิษออกมาแต่ละ โรงงานไม่เท่ากันน้อยมากตามแต่มาตรฐานของแต่ละ โรงงานตามกฎหมายแพ่งจะให้ทั้งสามโรงงานรับผิดชอบร่วมกันผู้เสียหายจะฟ้องเรียกเพียงบริษัทเดียวให้รับผิดชอบก็ได้ เช่น เสียหาย 100 ล้านบาท อาจฟ้องทั้งสามโรงงานรับผิดชอบร่วมกัน 100 ล้านบาทหรืออาจฟ้องให้โรงงานเดียวรับผิดชอบ 100 ล้านบาทเลยก็ได้ การร่วมกันกระทำ เช่น A ผลิตสินค้าโดยซื้อวัตถุดิบจาก B และส่งไปให้ C ขาย ดังนี้ ถือว่าร่วมกันกระทำต้องรับผิดชอบร่วมกันเพียงแต่มาตั้งโรงงานใกล้กันไม่ได้เกี่ยวกันสมควรจะให้รับผิดชอบร่วมกันหรือไม่ นักวิชาการเห็นว่าไม่ควรให้ร่วมกันรับผิดชอบนักกฎหมายทั่วไปเห็นว่าควรแบ่งให้แต่ละบริษัทรับผิดชอบตามสารพิษที่แต่ละบริษัทปล่อยออกมา เพราะมีฉะนั้นแล้วผู้เสียหายก็จะฟ้องบริษัทที่มีผลกำไรมากซึ่งบริษัทนั้นอาจปล่อยสารพิษน้อยก็ได้ ซึ่งศาลตีความหมายของการว่าร่วมกันกว้างเกินไป

ในปี ค.ศ.1991 นิชิโยะ โคะกาวา ไทชิ โอะเซ็งจิเคง โดยโรงงานมาตั้งใกล้ๆ กัน โดยไม่มีเจตนาจะรวมตัวให้มาตั้งใกล้ๆ กันดังเช่น โรงงานปีโตรเคมีในคดี ยกกะอิชิเซ็งสกุจิเคง

คดีนี้เรียกว่าคดีมลพิษทางอากาศแบบในเมือง (โทะชิกะตะ)

คดีปีโตรเคมีที่รวมตัวกันตั้งนิคมโดยตั้งโรงงานใกล้ๆ กันนี้เรียกมลพิษทางอากาศแบบคอมบิเนท

คดีแบบในเมือง มีโรงงานหลายโรงงานตั้งอยู่ในตัวเมืองอยู่แล้วและมาตั้งโรงงานใกล้กัน คดีนี้จะยอมรับการรวมกันในระดับมากได้ยาก ไม่เหมือนในกรณีที่เป็นนิคมดังเช่นปีโตรเคมี คดีนี้จะยอมรับค่าเสียหายในสัดส่วนที่แต่ละบริษัทได้กระทำมิใช่ให้ร่วมรับผิดชอบด้วยกันทั้งหมด แต่ในกรณีคดีนี้ A ปล่อยควันพิษส่วนหนึ่งหรือ 30% B ปล่อยอีกส่วนหนึ่งแต่ A คาดการณ์หรือยอมรับได้ว่าถ้าควันพิษของ A ไปรวมกับ B ซึ่งปล่อยอยู่ 70% จะก่อให้เกิดโรคแก่ชาวบ้านได้ ดังนี้ ศาลจึงตัดสินว่าเป็นการร่วมมือกระทำแบบมาก คือ ต้องร่วมกันรับผิดชอบมิใช่ให้รับผิดชอบตามสัดส่วน

สรุปได้ว่า ถ้าเป็นแบบนิคมไม่ต้องพิจารณาเลยว่าแต่ละบริษัทคาดการณ์ว่าจะมีมลพิษที่ตนเองก่อรวมตัวกับมลพิษของบริษัทอื่นก่อนแล้วเกิดความเสียหายต่อประชาชน ก็จะให้รับผิดชอบร่วมกัน แต่ถ้ามิใช่แบบนิคมแต่เป็นแบบในเมือง ต้องดูว่าแต่ละบริษัทคาดการณ์หรือสามารถรู้ได้หรือตระหนักได้ว่าจะเกิดความเสียหาย ถ้าคาดการณ์ได้ก็ต้องร่วมรับผิดชอบเป็นแบบร่วมกันอย่างมาก⁵

⁵ ประกอบ สันตะปณันท์. *อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 1*. หน้า 42-45.

3.1.3 ค่าสินไหมทดแทน

หลักกฎหมายที่ใช้อ้างอิงในการฟ้องคดีก็คือหลักว่าด้วยละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 709 นอกจากนี้ทนายความยังอ้างหลักกฎหมายในการฟ้องคดีอีก 2 อย่าง คือ

1. อ้างหลักกรรมสิทธิ์ในการฟ้องคดี คือ เจ้าของกรรมสิทธิ์มีแดนกรรมสิทธิ์เหนือพื้นดินและใต้ดิน หลักนี้มีให้แก่เฉพาะเจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้เช่าไม่มีสิทธิ์นี้
2. หลักสิทธิในร่างกาย ชีวิตและจิตใจ หลักสิทธิในชีวิตร่างกายและจิตใจเป็นสิทธิเด็ดขาดกว่าหลักกรรมสิทธิ์

หลักในกรรมสิทธิ์และหลักสิทธิในร่างกาย ชีวิตและจิตใจ แม้ไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 709 แต่หลักสิทธิในข้างต้นนั้น ได้มีการยอมรับว่าใช้อ้างอิงได้ และสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ดังเช่นละเมิด

ส่วนการฟ้องให้ระงับการกระทำ จะใช้หลักทฤษฎีว่าแค่ไหนเพียงใดที่ประชาชนธรรมดาสามารถรับได้ โดยเปรียบเทียบความเสียหายของผู้ได้รับความเสียหายกับผลประโยชน์ของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น เครื่องบิน บินผ่านทำให้เสียงดังจะฟ้องให้ระงับได้หรือไม่ ต้องดูว่าคนทั่วไปทนเสียงดังนี้ได้หรือไม่ และต้องดูด้วยว่าเครื่องบินเป็นประโยชน์แก่สาธารณะที่ทุกคนสามารถโดยสารไปต่างประเทศได้

การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมหรือคดีทั่วๆ ไป ผู้ฟ้องคดีประสงค์อย่างไรก็ต้องระบุไว้ในคำขอบังคับ ซึ่งศาลจะบังคับให้ตามคำขอบังคับ คำขอบังคับโดยทั่วไปมี 2 กรณี คือ

1) คำขอบังคับค่าเสียหาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของญี่ปุ่น สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว และค่าเสียหายในอนาคตได้ แต่จะแบ่งแยกอย่างไรว่าค่าเสียหายส่วนไหนเป็นอดีตและส่วนไหนเป็นค่าเสียหายในอนาคต ศาลญี่ปุ่นจะถือวันพิจารณาวันสุดท้าย (ไม่ใช่วันตัดสิน) เป็นจุดแบ่งความเสียหายในอดีตและความเสียหายในอนาคต เนื่องจากในวันพิจารณาวันสุดท้าย คู่ความยังสามารถแสดงความเสียหายที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งหมดได้ และในศาลสูงก็มีการแบ่งแยกค่าเสียหายในอดีตและในอนาคตด้วย โดยค่าเสียหายในอนาคตของศาลชั้นต้นก็จะกลายเป็นค่าเสียหายในอดีตจนถึงวันที่ศาลสูงพิจารณาตัดสินเสร็จ เพราะศาลสูงยังสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงได้ ศาลสูงสุดก็จะถือการแบ่งแยกตามศาลสูง

2) คำขอให้ระงับการกระทำ

คดีที่ฟ้องขอให้ระงับการกระทำมีผลลัพธ์ 2 อย่างด้วยกัน คือ

1. ผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นและท้องถิ่น

2. ผลลัพธ์ที่มีผลกระทบต่อด้านเวลา คือ มีผลไปยังอนาคตด้วย เพื่อให้ลูกหลานในอนาคตได้รับสิ่งดีๆของสิ่งแวดล้อม

การฟ้องขอให้ระงับการกระทำจะต้องมีการจำกัดค่าขอ ค่าฟ้องที่ไม่มีข้อจำกัดค่าขอ คำร้องหรือประเด็นข้อพิพาทจะเป็นค่าฟ้องที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายค่าฟ้องจึงต้องอยู่ในข้อจำกัด มิฉะนั้นศาลจะยกฟ้อง กล่าวโดยสรุปก็คือ ค่าขอบังคับจะต้องชัดแจ้งมิฉะนั้นศาลจะยกฟ้อง เงื่อนไขนี้ไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เป็นเงื่อนไขที่ศาลสร้างขึ้นมาเอง

3.2 หลักกฎหมายในการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมประเทศสหรัฐอเมริกา

3.2.1 การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ไม่มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะการฟ้องคดีและการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงกระทำที่ศาลตามปกติเหมือนคดีทั่วไป (ยกเว้นบางมลรัฐ ได้แก่ รัฐเวอร์มอนต์ที่มีการออกกฎหมายจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม)

ก. ระบบศาลของสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบกล่าวหา (Adversary system) และเนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบพันธรัฐ โดยมีรัฐบาลกลาง (Federal government) กับมลรัฐ (State) และต่างก็มีการจัดตั้งศาลของตนเอง ตามเขตอำนาจที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ สหรัฐอเมริกาจึงมีระบบศาลคู่ ได้แก่ ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court System) และศาลมลรัฐ (State Court System)

การพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมนั้นอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การฟ้องคดีตามคอมมอนลอว์ (Common law claim) กับการฟ้องคดีตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ออกเป็นการเฉพาะ

ในส่วนของคอมมอนลอว์นั้นส่วนใหญ่จะเป็นคดีละเมิดทั่วไป ได้แก่ การฟ้องในมูลเรื่องการบุกรุก (Trespass) การก่อความเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) การกระทำละเมิดที่เป็นความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) การกระทำละเมิดโดยประมาท (Negligence) นอกจากนี้ก็มีเรื่องการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Trust Doctrine)

การฟ้องคดีตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ออกเป็นการเฉพาะ ได้แก่ การฟ้องคดีตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ อาทิ กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบการชดเชยและความรับผิดชอบในสิ่งแวดล้อม (Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act of 1980, CERCLA) กฎหมายว่าด้วยการรักษาและฟื้นฟูแหล่งทรัพยากร (Resource Conservation and

Recovery Act, RCRA) ซึ่งมุ่งคุ้มครอง พื้นพุดินและน้ำ ทั้งบนดินและใต้ดิน ในบริเวณที่มีการทิ้งของเสียและวัตถุมีพิษจนเป็นหรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีกฎหมายว่าด้วยการควบคุมสารพิษ (Toxic Substances Control Act) กฎหมายว่าด้วยอากาศที่สะอาด (Clean Air Act) กฎหมายว่าด้วยถังกักเก็บใต้ดิน (Underground Storage Tank Act, USTA) กฎหมายว่าด้วยนโยบายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (National Environmental Policy Act) เป็นต้น⁶

ข. การดำเนินคดีโดยประชาชนและอำนาจฟ้อง (Citizen Suite and Standing)

การฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suit) เป็นการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักทั่วไปจะกำหนดให้เฉพาะประชาชนที่ได้รับความเสียหายเท่านั้น แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมประชาชนที่ฟ้องคดีจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิฟ้องคดีได้ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนผู้ฟ้องคดีไม่ได้ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่เป็นกรณีที่ฟ้องคดีแทนส่วนรวม ซึ่งจำนวนเงินค่าเสียหายที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบใช้ กฎหมายจึงกำหนดให้ตกแก่รัฐ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐนำเงินจำนวนนั้นไปทำการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ประชาชนสามารถบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายผ่านทางศาลของมลรัฐหรือสหพันธรัฐ แต่ในทางปฏิบัติแล้วศาลแห่งมลรัฐกลับมีเขตอำนาจพิจารณาตัดสินกรณีพิพาทกว้างกว่าศาลแห่งสหพันธรัฐ และกฎหมายแห่งมลรัฐก็ได้คำนึงถึงประชาชนในการที่จะบังคับใช้กฎระเบียบไปในทางช่วยเหลือประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่มิมีปัญหาระหว่างสิทธิของเอกชนกับสิทธิของประชาชน เช่น กรณีคดีก่อให้เกิดความรำคาญแก่สาธารณะ ศาลแห่งมลรัฐมักจะตัดสินมากกว่าศาลแห่งสหพันธรัฐ และแน่นอนการริเริ่มใช้สิทธิของประชาชนโดยตัวแทนรัฐได้เริ่มทำที่ศาลแห่งมลรัฐตามขั้นตอนที่กฎหมายได้กำหนดไว้ หลักเกณฑ์ที่กฎหมายแห่งสหพันธรัฐกำหนดไว้สำหรับการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายของประชาชนภายใต้แผนงานของรัฐนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกำหนดความรับผิด ค่าทดแทนและความรับผิดด้านสิ่งแวดล้อม หรือ The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act, 1980: (CERCLA) ได้กำหนดไว้ในมาตรา 310 (a) ให้ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีเหมือนเช่นการฟ้องคดีของประชาชนในกฎหมาย Clean Water Act หรือ RCRA โดยประชาชนสามารถฟ้องคดีผู้ที่ทำการฝ่าฝืนกฎหมายได้ หรือฟ้องเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ที่กระทำในหน้าที่แต่กระทำโดยไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจ

⁶ คมวัชร เอียงอ่อง. (2551). การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศอเมริกา. วารสารยุติธรรมปริทัศน์, 2 (5), หน้า 69 และ หน้า 75.

แต่กฎหมายนี้ก็มีข้อจำกัดคือการปล่อยสารพิษจะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ตามกฎหมายนี้ และเอกชนจะฟ้องบังคับคู่กรณีให้ทำความสะอาดพื้นที่ไม่ได้ แต่จะต้องฟ้องให้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลกลางที่ให้ทำความสะอาด หรือฟ้องในกรณีที่เอกชนไม่แจ้งการปล่อยสารพิษตามมาตรา 103 (a) ซึ่งเรียกว่า การฟ้องคดีโดยประชาชน(Citizen Suit)⁷

การฟ้องคดีโดยประชาชนนั้น อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมอนุญาตให้ประชาชนฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมได้สองประเภท กล่าวคือ ประเภทแรกประชาชนมีสิทธิฟ้องผู้บริหาร EPA ด้วยเหตุอันเนื่องจาก ความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย หรือไม่กระทำภายในกำหนดเวลา เมื่อพิจารณาในแง่มุมนี้ การฟ้องคดีโดยประชาชนจึงเป็นการควบคุม EPA กระทำการตามหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ประเภทที่สอง เป็นการอนุญาตให้ประชาชนสามารถฟ้องดำเนินคดีแก่ผู้ก่อมลพิษ หรือผู้กระทำการใดๆอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ได้แก่ การปล่อยมลพิษโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือเกินกว่าปริมาณที่ได้รับอนุญาต⁸

ในการใช้สิทธิฟ้องร้องผู้กระทำความผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้น ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเป็นประกันว่ากฎหมาย (Clean Air Act) จะมีการบังคับใช้ โดยทำหน้าที่เสมือนเป็นอัยการในภาคเอกชน (Private Attorney Generals) ทั้งนี้ประชาชนสามารถฟ้องคดีได้ที่ศาลมลรัฐเพื่อขอให้มีการสั่งห้ามเพื่อบรรเทาความเสียหาย โดยให้แก้ไขหรือหยุดการกระทำอันละเมิดต่อกฎหมายและให้มีการชำระค่าปรับเป็นค่าเสียหายที่จ่ายให้แก่รัฐ (Civil Penalty) โดยมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลักๆที่ให้อำนาจส่วนนี้แก่ประชาชนไว้ เช่น Clean Air Act (ACC) Clean Water Act (CWA) Resource Conservation and Recovery Act (RCRA) และ Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act (CERCLA)

ตัวอย่างการฟ้องคดีโดยประชาชนตาม Clean Water Act เริ่มจากมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติของ CAW ซึ่งก่อนอื่น ในการปล่อยของเสีย ผู้ปล่อยของเสียต้องได้รับอนุญาตตามระบบกำจัดน้ำเสียที่มีการปลดปล่อยแห่งชาติ (National Pollutant Discharge Elimination System, NPDES) ให้ปล่อยของเสียลงสู่ทางน้ำของสหรัฐอเมริกา ก่อน โดย NPDES จะกำหนดมาตรฐานหรือข้อจำกัดในการปลดปล่อย รวมถึงการตรวจสอบและรายงานการปฏิบัติการ โดยใช้มาตรฐานการปฏิบัติที่มีการ

⁷ ชวัลกานต์ เกราะแก้ว. (2552). *มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 106-107.

⁸ คมวัชร เอียงอ่อง. *อย่างแล้ว เจริญรอดที่ 6*. หน้า 81-82.

จัดการที่ดีที่สุด (Best Management Practices, BMPS) การฝ่าฝืนข้อจำกัดหรือเงื่อนไขตามคำอนุญาตที่ระบุไว้ใน NPDES ถือเป็นการฝ่าฝืน CWA และมีการกำหนดเรื่องอำนาจฟ้องดังนี้

1. บุคคลใดๆ อาจฟ้องคดีแพ่งเพื่อประโยชน์ของตนได้ คำว่า ประชาชน (Citizen) หมายถึงประชาชนใดๆ หรือบุคคลหลายคน ซึ่งมีผลประโยชน์ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนหรืออาจได้รับผลกระทบ

2. ประชาชนจะมีอำนาจฟ้องก็ต่อเมื่อตนได้รับความเสียหายจากการกระทำอันฝ่าฝืนกฎหมายของจำเลย การปล่อยมลพิษซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ การพักผ่อนหย่อนใจ ความสุนทรีย์ และสิ่งแวดล้อมโดยประชาชนที่ฟ้องคดีนั้นต้องใช้น้ำที่ได้รับผลกระทบนั้นเป็นประจำ อาศัยหรือพักผ่อนหย่อนใจใกล้ทางน้ำนั้น ทั้งนี้ก่อนฟ้องคดีต้องส่งหนังสือทักท้วงเพื่อให้ผู้ที่ฝ่าฝืนมีโอกาสแก้ไข และส่งไปยังหน่วยงานที่ปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (EPA) เพื่อให้โอกาสดำเนินคดีผู้ฝ่าฝืนเป็นเวลา 60 วันก่อนฟ้อง หากศาลพิจารณาแล้วพบว่ามี การฝ่าฝืนจริงศาลจะกำหนดค่าปรับ แต่ถือเป็นโทษทางแพ่ง (Civil Penalty) ทั้งนี้ CWA ไม่ได้ให้อำนาจศาลมลรัฐในการพิจารณาคดีที่ฟ้องโดยประชาชน และการฝ่าฝืนนั้นต้องมีขณะฟ้อง การฟ้องคดีต้องกระทำโดยเจตนาสุจริต (Good-Faith) และมรภาวะพิสุจน์แก่ผู้ฝ่าฝืนว่า จะต้องแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดว่าพฤติกรรม การฝ่าฝืนนั้นจะไม่เกิดขึ้นอีก อย่างไรก็ตาม ประชาชนยังไม่อาจฟ้องคดีได้หากหน่วยงานของรัฐได้ฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันต่อศาลก่อนแล้ว⁹

3.2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions)

ประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเพื่อเป็นการแก้ไขวิธีการฟ้องคดีร่วมกัน ในมูลคดีที่มีกลุ่มบุคคลเป็นจำนวนมากที่มีสิทธิอย่างเดียวกัน ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน และเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการนำคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล โดยมีมาตรการทางกฎหมายที่กำกับดูแลการดำเนินคดีแทนของผู้แทนกลุ่ม เพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีได้เข้ามารักษาสิทธิของตนในคดี เช่น การกำหนดบทบาทของศาลจากเดิมที่มีบทบาทในเชิงรับและปล่อยให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปตามความประสงค์ของกลุ่มความ ให้มีบทบาทเชิงรุกในการไต่สวนการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิของสมาชิกของกลุ่มที่ได้รับการดำเนินคดีแทน และเปลี่ยนแปลงบทบาทของทนายความจากเดิมที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ทั้งของกลุ่มความของตนเองเพียงอย่างเดียว มาเป็นการดำเนินคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มความของตนและของสมาชิกกลุ่มที่ลูกความของตนได้เป็นผู้แทนกลุ่มทั้งหมด ตลอดจนมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองการดำเนินคดีของผู้แทนกลุ่มให้มีความถูกต้องเป็นธรรม และรักษาสิทธิของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเพียงพอ ด้วย

⁹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 82-83.

การกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่ม และการกำหนดให้ต้องแจ้งการบอกกล่าวสิทธิของสมาชิกกลุ่มและคำพิพากษาคือสมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มได้ทราบ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้ามาในคดีทราบสิทธิของตนและดำเนินการใดๆตามกฎหมายเพื่อรักษาสิทธิของตนได้¹⁰

ก. หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับรองการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ทั้งในระบบศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court System) และศาลมลรัฐ (State Court System) แต่หลักการที่มีการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ หลักกฎหมาย Class Action ซึ่งบัญญัติอยู่ใน Rule 23 of The Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของรัฐบาลกลางหรือที่เรียกว่า “Rule 23” วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มนี้สามารถนำไปใช้กับคดีที่เกิดขึ้นได้ทุกประเภท แต่คดีที่นิยมนำวิธีการนี้ไปใช้ เช่น คดีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Toxic Exposure Litigation) คดีผู้บริโภค (Consumes Clams) คดีเกี่ยวกับสินค้าไม่ปลอดภัย (Product Liability) คดีเกี่ยวกับหุ้น (Security Fraud) คดีล้มละลาย (Bankruptcy) คดีละเมิดซึ่งมีผู้เสียหายพร้อมกันเป็นจำนวนมาก (Mass Torts) คดีเกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงาน (Employment Class Action) หรือแม้กระทั่งคดีเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ (Discriminations) ซึ่งผู้เสียหายฟ้องคดีโดยอาศัยสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือที่เรียกว่าคดี “Civil Rights” การฟ้องคดีแบบกลุ่มสามารถดำเนินการได้ทั้งในฐานะเป็นโจทก์และจำเลยแต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะถูกนำไปใช้สำหรับการฟ้องคดีโดยโจทก์ (Plaintiff Class Action) เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มก็อาจนำไปใช้ในกรณีที่มีจำเลยถูกฟ้องเป็นจำนวนมาก เช่น ในการฟ้องคดีของสหภาพแรงงาน (Union) ซึ่งสมาชิกของสหภาพซึ่งถูกฟ้องเป็นจำเลยก็อาจร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้¹¹

ข. หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Rule 23 Class Actions)

การที่ศาลจะพิจารณาอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงในคำร้องเพื่อขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่า เข้าเงื่อนไขเบื้องต้นตามที่กำหนดไว้ใน Rule 23 (a) หรือที่เรียกว่า “Prerequisites to a Class Action” หรือไม่ และจะต้องเป็นที่พอใจศาลว่าคดีมีความเหมาะสมที่ศาลจะอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหลักเกณฑ์ใน Rule 23 (a) หรือที่เรียกว่า “Class Action Maintainable” หรือไม่ โดยเงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหลักเกณฑ์ใน Rule 23 (a) และความเหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหลักเกณฑ์ใน Rule 23 (a) ดังกล่าวจะต้องปรากฏครบถ้วนแล้วเท่านั้น ศาลจึงจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

¹⁰ ราชบุณยานุช. (2545). การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. ม.ป.ท.. หน้า 89.

¹¹ ธนารักษ์ เนาวรัตน์. (2551). การดำเนินคดีแบบกลุ่ม. วารสารยุติธรรมปริทัศน์, 3 (1), หน้า 52-53.

(The Standards for Certification) หลักเกณฑ์ตาม Rule 23 (a) กำหนดว่า สมาชิกของกลุ่มคนใดคนหนึ่ง หรือหลายคนอาจฟ้องในฐานะคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม (Representative Party) ในนามของสมาชิกในกลุ่มได้ต่อเมื่อ

(1) “Numerosity” กล่าวคือ จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีจำนวนมาก (numerous) และการที่สมาชิกของกลุ่มเข้าร่วมกันในคดีจะไม่สะดวกในทางปฏิบัติ (impracticable) ในประเด็นนี้ กฎหมายมิได้กำหนดไว้ชัดเจนแต่ได้ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง โดยศาลได้วินิจฉัยเป็นแนวทางในการพิจารณาว่า กลุ่มมีสมาชิกเป็นจำนวนมากเท่าใดขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี ไม่สามารถระบุจำนวนบุคคลที่ถือว่ามีจำนวนมากไว้เป็นการแน่นอนได้

(2) “Commonality” กล่าวคือ มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกัน ในกลุ่ม (questions of law or fact common to the class) การกำหนดเงื่อนไขให้คดีมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่มก่อนการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นหลักประกันช่วยให้นักที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (absentee members) ยังคงได้รับการปกป้องผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ และเพื่อให้เป็นหลักประกันช่วยให้การดำเนินคดีประเภทนี้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มแต่ละคนไม่จำเป็นต้องมีปัญหาเหมือนกันในทุกประเด็น อาจมีปัญหาเหมือนกันเพียงปัญหาเดียวก็ได้ เช่น สมาชิกกลุ่มอาจมีปัญหาเหมือนกันในเรื่องความรับผิดชอบของจำเลย แต่อาจมีประเด็นเรื่องความเสียหายที่แตกต่างกันก็ได้

(3) “Typicality” กล่าวคือ ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม จะต้องเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ประเภทเดียวกันกับของกลุ่ม (typical of the claims or defenses) หลักเกณฑ์นี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการดำเนินคดี และเพื่อให้ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มต้องอยู่ในภาวะที่เสี่ยง เนื่องจากข้อเรียกร้องของผู้แทนของกลุ่มกับของสมาชิกกลุ่มแตกต่างกัน ศาลได้เคยวินิจฉัยเป็นแนวทาง (Precedent)ว่าหากข้อเรียกร้องของโจทก์ซึ่งเป็นตัวแทนตั้งอยู่บนข้อกฎหมายเดียวกันของกลุ่ม ลักษณะเช่นนี้ก็จะทำให้การฟ้องคดีของโจทก์เป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์ของกลุ่มด้วย

(4) “Adequacy of Representation” กล่าวคือ คู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protects the interests of the class) หลักเกณฑ์ในข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะคำพิพากษาในคดีแบบกลุ่มจะกระทบถึงสิทธิและมีผลผูกพันกับสมาชิกของกลุ่มที่มีได้มาศาลด้วย โดยคู่ความซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนสามารถที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ¹²

¹² เรื่องเดียวกัน. หน้า 54-56.

3.2.3 ภาระการพิสูจน์

ในสหรัฐอเมริกาได้นำทฤษฎีสติธิในสิ่งแวดล้อม และทฤษฎีความรับผิดชอบมาประยุกต์ใช้เพื่อการเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น สติธิในการฟ้องตามกฎหมาย The Environmental Protection ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดให้ประชาชนอเมริกาทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำหรือจากกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปากเสียงแทนประชาชนในปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้มีสิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาล ในกรณีที่เกิดหรืออาจเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น และในการฟ้องร้องนั้นหากว่าได้มีกฎหมาย คำสั่ง คำอนุญาต หรือมาตรฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำการที่ผิดไปจากข้อบัญญัติดังกล่าวก็พอ แต่ถ้าไม่มีข้อบัญญัติใดๆ โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่า สิ่งแวดล้อมที่เสียไปมีมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับทางเศรษฐกิจ และจำเลยมีวิธีทำให้เกิดความเสียหายได้น้อยกว่าที่เป็นอยู่ แต่ไม่ทำก็เพียงพอแล้ว และในกรณีที่มีการก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้กระทำและเกิดผลร้ายในมลรัฐหนึ่งและผลนั้นได้ขยายไปยังมลรัฐอื่นด้วย เช่นนี้ศาลสูงแห่งมลรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยและวางหลักเกณฑ์โดยอาศัยทฤษฎีดังกล่าวว่า ผู้เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายต้องรับผิดชอบไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นกับบุคคลหรือทรัพย์สินหรือธุรกิจหรือทรัพยากรธรรมชาติด้วยเหตุบังเอิญ หรือเหตุสอดคล้องประการใดก็ตาม¹³

ในสหรัฐอเมริกา คดี Smiths V. California (1995) และคดี Provincial Motor Cab Co. V. Dunning (1909) ได้อ้างหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดชอบไว้ว่าความรับผิดชอบในทางแพ่งในการกระทำของจำเลยนั้น ไม่ต้องถึงขนาดมีเจตนาร้ายอย่างเช่นความรับผิดชอบอาญา ดังนั้น เพียงแต่การกระทำบางอย่างของจำเลยก่อให้เกิดผลเป็นความเสียหายหรือกัณฑ์รายต่อผู้อื่น จำเลยก็ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น

ก. การฝ่าฝืนหน้าที่ หรือ จารีต

การฝ่าฝืนหน้าที่ คือ การที่จำเลยไม่กระทำการตามที่วิญญูชนจะกระทำภายใต้สถานการณ์อย่างเดียวกัน กล่าวอย่างง่าย ๆ การฝ่าฝืน เป็นการกระทำที่ไม่สมควรของจำเลย โดยคณะลูกขุนจะมีหน้าที่ตัดสินว่าจำเลยฝ่าฝืนหน้าที่หรือไม่ ความรับผิดชอบจากความประมาทเลินเล่อจะมีขึ้นในกรณีที่จำเลยได้สร้างความเสี่ยงที่ไม่สมควรขึ้นมา สถานการณ์ที่จำเลยสร้างความเสี่ยงนี้ หากเป็นวิญญูชนแล้วจะไม่ทำเช่นนั้น การกำหนดความไม่สมเหตุสมผลนี้อาศัยความเสี่ยงที่ควรคาดหมายได้ในเวลาที่จำเลยกระทำการ มิใช่มองปัญหาหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว ส่วนกรณีการทำผิดจารีต

¹³ ชวลิตกานต์ เกราะแก้ว. *อ้างแล้ว เชนเจอร์รตี 7*. หน้า 29-30.

โดยทั่วไปจารีตมักใช้อ้างถึง รูปแบบการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่ได้กำหนดไว้ชัดเจน และ สอดคล้องกันในกลุ่มการค้าหรืออุตสาหกรรมหนึ่งๆ โจทก์อาจพยายามยืนยันว่าจำเลยเบี่ยงเบนจาก จารีต เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ว่าขาดความระมัดระวังตามสมควรในทางกลับกัน จำเลยอาจพยายามหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบโดยแสดงความทำตามจารีต หากโจทก์สามารถนำชี้ให้ คณะลูกขุนเห็นว่าจารีตที่เกี่ยวข้อง คณะลูกขุนอาจพิจารณาการเบี่ยงเบนจากจารีตของจำเลยใน การกำหนดการฝ่าฝืนหน้าที่ การนำจารีตมาใช้เป็นพยานหลักฐานไม่อาจเปลี่ยนมาตรฐานความ ระมัดระวังในคดีประเภทเงินเล่อส่วนใหญ่ได้ พยานหลักฐานของจำเลยในการปฏิบัติตามจารีตมัก ใช้รับฟังในฐานะพยานหลักฐานว่าจำเลยไม่ได้ฝ่าฝืน

ข. การพิสูจน์การพิสูจน์การฝ่าฝืน (Chapter 5)

โจทก์มีภาระการพิสูจน์องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของความประมาทเงินเล่อ โดยพยานหลักฐานที่มีน้ำหนัก หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบได้ จำเป็นต้องยกประ โยชน์ให้แก่จำเลย จึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะหาพยานหลักฐานให้เพียงพอเพื่อคณะลูกขุนสามารถเห็นว่าจำเลยไม่ กระทำตามสมควร เพียงแค่การเกิดอุบัติเหตุขึ้นไม่เพียงพอที่จะทำให้ลูกขุนเห็นว่าจำเลยประพฤติ ตนไม่สมควร มีพยานหลักฐานสองชนิดที่โจทก์สามารถใช้ในการนำสืบความประมาทเงินเล่อของ จำเลย คือ พยานหลักฐานโดยตรงและพยานหลักฐานแวดล้อมกรณี พยานหลักฐาน โดยตรงคือ พยานหลักฐานที่มาจากความรู้หรือการสังเกตส่วนตัว พยานหลักฐานแวดล้อมกรณี คือ การพิสูจน์ที่ ต้องการการอนุมานจากข้อเท็จจริงอื่นๆ ครอบคลุมที่คณะลูกขุนสามารถอนุมานได้ตามสมควร(ตรง ข้ามกับการคาดเดา) พยานแวดล้อมกรณีก็สามารถรับฟังได้

ค. ข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง(Res Ipsa Loquitur)

ข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง เป็นรูปแบบพยานหลักฐานแวดล้อมกรณีที่สำคัญ และอาจเกี่ยวข้องกับความพยายามของจำเลยในการพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำการไม่สมเหตุสมผล ใน คดีประเภทเงินเล่อส่วนใหญ่ โจทก์ระบุสิ่งที่จำเลยถูกกล่าวหาว่าทำโดยไม่สมเหตุสมผล ข้อ สันนิษฐานตามความเป็นจริงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดและมีผลกระทบอย่างมากที่สุดต่อคดีเมื่อ โจทก์ไม่ สามารถกล่าวหาได้เฉพาะเจาะจงว่าสิ่งที่จำเลยทำนั้นเป็นความคิด

คดี *Byme v. Boadle* โจทก์ได้รับบาดเจ็บอย่างร้ายแรงเมื่อถังใส่แป้งตกใส่โจทก์ คดีนี้ ได้เพิ่มหลักข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง คือ ในคดี *Byme* ไม่มีโจทก์และจำเลยรายใดให้การว่า จำเลยได้ทำการใดๆเป็นเหตุให้ถังตกลงมา แต่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีเพราะว่าโดยลักษณะของ เหตุการณ์ที่ก่ออันตรายนั้น และความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับการกระทำนั้น ตั้งแต่คดี *Byme* ศาลและนักวิจารณ์ได้ปรับปรุงหลักการและข้อกำหนดการพิสูจน์ขึ้น

ง. การนำจะประมาทเลินเล่อ

โจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอันตรายไม่น่าจะเกิดขึ้นหากไม่มีการประมาทเลินเล่อ โจทก์ไม่ต้องขจัดเหตุก่ออันตรายที่เป็นไปได้อื่นๆ ทั้งหมด และไม่ต้องขจัดข้อเท็จจริงที่จำเลยยกขึ้นเกี่ยวกับเหตุที่ไม่ประมาทที่เป็นไปได้เพื่อทำลายความพยายามของโจทก์ในการโยงเข้าข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง โจทก์ที่ต้องการจะอาศัยข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงต้องเชื่อมโยงจำเลยกับอันตราย ในเบื้องต้นศาลตีความองค์ประกอบที่ใช้ควบคุมไว้อย่างแคบๆ และกำหนดให้โจทก์ต้องพิสูจน์ว่า น่าจะเป็นจำเลยที่มี “การควบคุมโดยเฉพะ” เหนือเครื่องมือ-การก่ออันตราย องค์ประกอบนี้ได้ถูกปล่อยให้ใช้อย่างเสรีและเพียงพอที่จะทำให้โจทก์ชี้ให้คณะลูกขุนเห็นถึงข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง หากโจทก์สามารถหาพยานหลักฐานแสดงว่าจำเลยน่าจะเป็นผู้รับผิดชอบแม้ว่าจำเลยไม่มีการควบคุมโดยเฉพะนอกจากนี้เขตอำนาจศาลส่วนใหญ่ไม่กำหนดให้โจทก์ต้องพิสูจน์ว่า โจทก์ไม่ได้มีส่วนในอันตรายที่เกิดขึ้นกับโจทก์

จ. ผลกระทบและคุณค่าของข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง

ในรัฐส่วนใหญ่ เมื่อพิสูจน์ข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงโดยโจทก์แล้ว ลูกขุนอาจเลือกที่จะอนุมานว่าจำเลยไม่ได้กระทำอย่างสมเหตุสมผล ด้วยข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงนั้นคดีจะไปถึงคณะลูกขุน และคณะลูกขุนจะตัดสินว่าจำเลยน่าจะมีความผิด เมื่อลูกขุนเห็นว่าได้มีการพิสูจน์องค์ประกอบข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงแล้ว แต่จำเลยจะไม่ได้แพ้ในประเด็นการฝ่าฝืนหน้าที่ไปโดยอัตโนมัติ พยานหลักฐานของจำเลยเกี่ยวกับการกระทำตามสมควรอาจมีน้ำหนักชั่งงูเพียงพอจนทำให้ลูกขุนสรุปว่าจำเลยไม่น่าจะมีความผิดก็ได้

3.2.4 คำสินไหมทดแทน

ค่าเสียหาย¹⁴ ตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาสามารถแบ่งออกเป็น

1. ค่าเสียหายที่เป็นการเยียวยาความเสียหาย (Compensatory Damages)
2. ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages)

สำหรับค่าเสียหายที่เป็นการเยียวยาความเสียหายนั้นเป็นค่าเสียหายที่ตามปกติศาลจะสั่งให้จำเลยจ่ายแก่ผู้เสียหายเพื่อชดเชยเยียวยาความเสียหายที่ได้รับ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ค่าเสียหายในความเสียหายที่เป็นตัวเงิน (Pecuniary damages) โดยเป็นค่าเสียหายที่จ่ายให้แก่ผู้เสียหายแทนตัวเงินที่สูญเสียไป เช่น ค่ารักษาพยาบาล หรือค่าขาดรายได้ อันเนื่องมาจากอาการบาดเจ็บหรือเจ็บป่วย ประการที่สอง คือ ค่าเสียหายในความเสียหายที่มีใช้ตัวเงิน (Non-pecuniary) โดยเป็นการจ่ายเพื่อชดเชยความเสียหายที่มีใช้ตัวเงิน ตัวอย่างเช่น ความเจ็บปวดทรมานทางกายและจิตใจ

¹⁴ คมวัชร เอียงอ่อง . ย่างแล้วเชิงอรรถที่ 6. หน้า 87-88.

ประการสุดท้าย คือ ค่าเสียหายสำหรับการสูญเสียความสุข (Hedonic losses) เป็นการชดเชยความสงบสุขในชีวิตที่สูญเสียไป

ส่วนค่าเสียหายในเชิงลงโทษนั้น เป็นค่าเสียหายที่ศาลสั่งให้จำเลยจ่ายให้แก่โจทก์เพื่อเป็นการลงโทษ โดยจะสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายประเภทนี้เมื่อการกระทำละเมิดนั้นเป็นการกระทำโดยมีเจตนาชั่วร้ายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Malicious and reckless) เช่น จำเลยมีเจตนาปล่อยมลพิษลงสู่แหล่งน้ำ โดยรู้อยู่แล้วว่า วัตถุที่ปล่อยออกมานั้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนทำให้โจทก์ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้รับอันตรายจากมลพิษนั้น หรือเกิดการรั่วไหลของมลพิษ โดยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของจำเลยหรือลูกจ้าง

สำหรับคดีสิ่งแวดล้อมที่ฟ้องโดยอาศัยมูลละเมิดนั้น ปกติจะพิจารณาโดยมีลูกขุน และลูกขุนจะเป็นผู้กำหนดจำนวนค่าเสียหาย ทั้งนี้ในแต่ละรัฐอาจจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้แตกต่างกัน ส่วนคดีที่ไม่ได้พิจารณาโดยมีลูกขุนนั้น ผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนดค่าเสียหาย

จากการศึกษา Damages in Tort General พบว่าค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้นมีหลายกรณีด้วยกัน โดยเป็นค่าเสียหายที่จ่ายเพื่อชดเชยความเสียหายที่ได้รับแบ่งออกเป็น

1) ค่าเสียหายต่อชีวิต

การดำเนินคดีเกี่ยวกับการเสียชีวิต ค่าเสียหายที่จะได้รับเพราะเหตุละเมิดนั้นขึ้นอยู่กับเป็น กรณีรอดชีวิตหรือเสียชีวิตจากการทำละเมิด

การดำเนินคดีเกี่ยวกับการรอดชีวิต

ตามกฎหมายแล้วการรอดชีวิตจากการกระทำละเมิดนั้น ความเสียหายจากการกระทำละเมิดที่เกี่ยวกับการเสียชีวิตนั้นที่ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบไม่ถูกกระทบ โดยความตายของคู่ความไม่ว่าจะเสียชีวิตก่อนหรือระหว่างดำเนินคดี ยกเว้น

(ก) การเสียชีวิตของผู้บาดเจ็บ จะจำกัดการเยียวยาความเสียหายจากการสูญเสียหรือความบกพร่องในความสามารถในการหารายได้ ความหตุหนุทางอารมณ์ และอันตรายอื่นๆที่ได้รับก่อนการเสียชีวิต และ

(ข) การเสียชีวิตของผู้ทำละเมิดจะทำให้ความรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษสิ้นสุดลง ผู้ฟ้องคดีอาจเรียกค่าเสียหายสำหรับ

- (1) ความเจ็บปวดและทรมานในขณะที่มีชีวิตของผู้ตาย
- (2) การสูญเสียรายได้
- (3) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล และ

(4) ในบางเขตอำนาจศาล อาจ ได้รับ

(4.1) ค่าใช้จ่ายในงานศพ

(4.2) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (หากผู้ที่กระทำละเมิดยังมีชีวิตอยู่)

การดำเนินคดีเกี่ยวกับการเสียชีวิต

ค่าเสียหายที่จะ ได้รับจากการเสียชีวิตเพราะการกระทำละเมิด จะวัดจากการสูญเสียใน กองทรัพย์สินของผู้เสียชีวิต โดยใช้หลักการสามวิธี

(1) รายได้รวมที่คาดว่าจะ ได้ หรืออำนาจในการหารายได้ตลอดการมีชีวิตอยู่ของ ผู้เสียชีวิต

(2) รายได้รวมที่คาดว่าจะ ได้ของผู้เสียชีวิตหากยังมีชีวิตอยู่หักด้วยจำนวนเงินที่คาดว่าจะ ใช้จ่ายในการดำรงชีพ

(3) จำนวนเงินที่ผู้เสียชีวิตน่าจะ ได้รับและเหลือ ไว้เพื่อเก็บในกองทรัพย์สินหากมีชีวิตอยู่ รัฐส่วนใหญ่ใช้หลักการตาม Lord Campbell's Act ที่กำหนดค่าเสียหายที่อาจเรียกได้ นั้นอาจรวมถึง

(3.1) การเสียการสนับสนุน

(3.2) การเสียมรดกที่คาดว่าจะ ได้

(3.3) การเสียสังคมและมิตร

(3.4) การเสียการดูแลจากผู้ปกครอง การสอน การแนะนำ และการให้คำปรึกษา

(3.5) การเสียการบริการ

(3.6) การเจ็บปวดครวคร่ำทางจิตใจของผู้รอดชีวิต

ค่าเสียหายสำหรับการจัดงานศพอาจรวมในกองทรัพย์สินหรือเป็นของผู้รอดชีวิต ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ชำระหรือใครมีหน้าที่ในการชำระ

2) ค่าเสียหายต่อร่างกาย

ผู้ที่มีผลประ โยชน์ส่วนบุคคลได้รับความเสียหายมีสิทธิเสียหายความเสียหายสำหรับ อดีตและอนาคต ดังนี้

(ก) อันตรายแก่ร่างกายและความหตุทางอารมณ์

(ข) สูญเสียหรือบกพร่องความสามารถในการหารายได้

(ค) ค่ายาและค่าใช้จ่ายอื่นตามสมควร

(ง) อันตรายต่อทรัพย์สินหรือธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้น โดยการบุกรุก

ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการบาดเจ็บเสียหายส่วนบุคคล ค่าเสียหายอาจมาจากความเสียหายดังต่อไปนี้

(1) ความเจ็บปวดและทรมานแก่กาย ปัญหาของการให้ค่าเสียหายจากการเจ็บปวดและทรมาน คือ การให้ค่าเสียหายนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้การคำนวณที่ชัดเจน แต่อยู่ภายใต้การกำหนดของขณะลูกขุน ในการพิจารณานั้นการบาดเจ็บทางร่างกาย อาจไม่ได้ก่อความเจ็บปวดและทรมานอย่างไรก็ตาม หลักฐานของความเจ็บปวดและทรมานนั้นสามารถช่วยในการคำนวณการเยียวยาความเสียหายได้ หลักฐานของความรุนแรงจากอุบัติเหตุ ก็ใช้ในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายหากความเจ็บปวดและทรมานเช่นเดียวกัน ค่าเสียหายเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากความเจ็บปวดแก่กายและจิตใจอันเป็นผลจากอุบัติเหตุ อาจมีการให้ค่าเสียหายเพื่อความเจ็บปวดและทรมานในอนาคต หากมีหลักฐานเชื่อได้ว่าความเจ็บปวดของโจทก์จะยังคงมีอยู่ต่อไป ในขณะที่มีหลักกว่าความเจ็บปวดของโจทก์และทรมานในขณะที่มีสติอยู่นั้น ได้รับค่าเสียหาย และยังคงมีหลักการต่อไปอีกกว่าค่าเสียหายสำหรับความเจ็บปวดและทรมานสามารถให้กับผู้เสียหายที่ไม่รู้สึกตัวก่อนเสียชีวิตด้วย

(2) ความทรมานและความเจ็บปวดทางจิตใจรวมถึง ตกใจ ช็อก และอารมณ์หดหู่

(3) ค่าสูญเสียเวลา หรือรายได้ และความบกพร่องในความสามารถในการหารายได้

(4) ค่าใช้จ่ายตามสมควรในการรักษาพยาบาลที่จำเป็น ค่าโรงพยาบาล ค่าพยาบาลและบริการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

(5) การสูญเสียความสุขในชีวิต

(6) ค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกิดจากการบาดเจ็บ

(7) สูญเสียคู่สมรสและ/คู่หู

ในการคำนวณ จำนวนค่าเสียหายที่จะชดเชย มักจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและสภาพของการบาดเจ็บ และผลกระทบจากการบาดเจ็บที่มีต่อชีวิตของโจทก์ ดังนั้นมักจะพิจารณาจากสิ่งเหล่านี้

(1) การบาดเจ็บ

(2) ความจำเป็นในการรักษาในอนาคต

(3) ความพิการ

(4) ความเจ็บปวดและทรมาน

(5) ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องที่นำมาคำนวณความเสียหายที่เยียวยาได้

ปัจจัยอื่นๆที่จะนำมาพิจารณาเกี่ยวกับตัวใจท์

- (1) อายุ
- (2) สุขภาพหรือสภาพร่างกายก่อนการบาดเจ็บ
- (3) อาชีพ กิจวัตร อารมณ์นิสัย
- (4) หากการบาดเจ็บนั้นถาวรให้พิจารณาอายุคาดเฉลี่ย

3) ค่าเสียหายทางด้านจิตใจ

จัดเป็นค่าเสียหาย¹⁵ ในความเสียหายที่มีใช้ตัวเงิน มลรัฐอาร์แคนซัส เป็นหนึ่งในหลายรัฐของอเมริกาที่มีข้อจำกัดในการเรียกค่าเสียหายทางจิตใจ (Mental Distress) ในขณะที่รัฐอีกกลุ่มหนึ่งกลับยินยอมให้มีการเรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้ ซึ่งแต่เดิมนั้น ศาลสูงแห่งมลรัฐยื่นกรณมาตลอดว่าค่าเสียหายทางจิตใจนั้นไม่อาจเรียกร้องได้หากไม่มีความสัมพันธ์กับการบาดเจ็บทางร่างกายและกรณีที่เป็นการกระทำละเมิดโดยประมาทแล้ว ยังไม่อาจเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจได้เลย เนื่องจากเห็นว่าหากความเสียหายทางจิตใจไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการบาดเจ็บทางร่างกายแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งที่ไกลเกินกว่าที่จะพิจารณาและยากต่อการพิสูจน์ความเสียหาย

ความเสียหายทางจิตใจที่อาจได้รับค่าเสียหายอาจเป็นความทุกข์ทรมาน ความเศร้าโศก รวมทั้งความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจอย่างมาก ความอึดอัดใจ ความตกใจ ความหวาดผวา ความน่าขยะแขยง ความอับอายขายหน้า ความอดสู ความวิตกกังวล ความผิดหวัง ความกังวล ความเสียใจ ความโกรธ ความรำคาญใจ เป็นต้น ค่าเสียหายทางจิตใจนี้ไม่รวมถึงกรณีที่ทำให้ทรัพย์สินเสียหาย เช่น เจ้าของรถสามารถเรียกค่าเสียหายเมื่อรถของตนถูกทำให้เสียหาย แต่ไม่อาจเรียกค่าเสียหายทางจิตใจที่ต้องสูญเสียดรถของตนไป แม้จะมีความรักและหวงแหนรถมากเพียงใดก็ตาม เพราะจะเห็นว่าค่าเสียหายกรณีนี้ไกลเกินกว่าที่จะพิจารณา ทั้งยากที่จะรู้สึกเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับรถที่เสียไป ทั้งนี้รวมทั้งกรณีที่สัตว์เลี้ยงในครอบครัวถูกทำให้เสียหายหรือทำลายก็ไม่อาจเรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้

ค่าเสียหายทางจิตใจที่จะได้รับนั้น ผู้เสียหายจำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นด้วยพยานหลักฐานที่เพียงพอและเป็นเหตุเป็นผล นอกจากนี้คณะลูกขุนอาจพิจารณาจากความจำเป็นที่ผู้เสียหายต้องใช้ยาในการรักษาก็เป็นได้ แต่โดยหลักการคณะลูกขุนมีการยืดหยุ่นสูงมากที่จะพิจารณาว่าสมควรที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าเสียหายทางจิตใจนี้หรือไม่ การเรียกค่าเสียหายกรณีนี้ ผู้เสียหายต้องพิสูจน์องค์ประกอบของสิทธิที่ตนได้รับ 4 ประการคือ

¹⁵ ภาคภูมิ ทองชัยภูมิ. (2552). ปัญหาการกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 124-128.

- 1) จำเลยกระทำละเมิด โดยตั้งใจที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทางจิตใจหรืออาจตระหนักว่าการกระทำของตนอาจก่อให้เกิดผลความเสียหายต่อจิตใจ
- 2) การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำที่ร้ายแรงมากยากที่สังคมจะยอมรับได้
- 3) การกระทำของจำเลยเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ
- 4) ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างรุนแรง และวิญญูชนทั่วไปสามารถตระหนักได้ว่าเป็นเช่นนั้น

ตามกฎหมายของรัฐอาร์แคนซัส ถือว่า ค่าเสียหายทางจิตใจ เป็นค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ได้ด้วย ผู้ต้องเสียหายจึงจำต้องพิสูจน์ว่า ผู้กระทำละเมิด ได้กระทำการด้วยความมุ่งร้ายหรือมีเจตนาที่ไม่ดีนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายของรัฐอาร์แคนซัส ไม่ได้ห้ามที่จะอนุญาตให้มีการเรียกกร้องค่าเสียหายทางจิตใจ แต่ศาลก็พยายามที่จะวางกฎหมายจำกัดไว้ภายใต้หลักการใหญ่ คือความสัมพันธ์กับการบาดเจ็บทางร่างกาย หากเป็นแต่เพียงความเศร้า โศกเสียใจ หรืออารมณ์ความรู้สึกก็อาจไม่ได้รับค่าเสียหายทางจิตใจ เนื่องจากเป็นการยากลำบากที่จะพิสูจน์และประเมินความเสียหาย แต่กระนั้นก็จำเป็นต้องมีองค์ประกอบและเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้ อย่างไรก็ดี หากพิจารณาพัฒนาหลักการเดิมให้ไปไกลยิ่งกว่าเดิม เพื่อเปิดโอกาสและยอมรับบังคับค่าเสียหายทางจิตใจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นขึ้น เพราะบางกรณีก็เป็นการตระหนักดีว่า จิตใจได้รับความกระทบกระเทือนยิ่งกว่าร่างกาย

ในขณะที่มลรัฐอาร์แคนซัสไม่ยอมรับให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้อย่างเต็มที่ แต่หากพิจารณากฎหมายของมลรัฐอื่น ในสหรัฐอเมริกาด้วยกันเองจะพบว่าหลายมลรัฐให้การยอมรับบังคับให้ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้ เช่นแต่เดิมนั้นตาม The Restatement of the Law of Tort ปี 1964 มาตรา 436 เอ. ระบุว่า

“ความประมาทเลินเล่อที่ก่อให้เกิดการรบกวนทางอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว ถ้าการกระทำของผู้กระทำที่เป็นการเลินเล่อที่ทำให้เกิดภัยอันไม่เหมาะสมไม่ควร ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดภัยแก่ร่างกาย หรือการรบกวนทางอารมณ์ต่อบุคคลอื่นและผลของมัน ได้ก่อให้เกิดการรบกวนทางอารมณ์เช่นนั้นอย่างเดียว โดยไม่มีอันตรายทางร่างกายหรือความเสียหายอันใดที่ควรจะได้รับชดใช้ด้วยแล้ว ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบต่อการรบกวนทางอารมณ์เช่นนั้นเลย”

อย่างไรก็ตามต่อมาแนวความคิดเรื่องจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายก็เริ่มได้รับการยอมรับจากศาลมากขึ้นดังจะเห็นได้จากกรณีแห่งศาลมลรัฐมินนิโซต้า แสดงความเห็นไว้ ในคดี *Purcell v. St. Paul City Railway* ปี ค.ศ. 1982 ว่า

“...ถ้าความตื่นตระหนกนั้นเป็นผลธรรมชาติของภัยอันตรายและความตื่นตกใจที่เกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ถ้าความตื่นตระหนกดังกล่าวทำให้เกิดความกระทบกระเทือนทางประสาท อาการชักดิ้นชักงอและความเจ็บป่วยที่ตามมาแล้ว เราย่อมถือได้ว่าความประมาทเลินเล่อเช่นนั้นเป็นเหตุสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บ”

ในปีเดียวกันนั่นเอง ศาลสูงแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (The Supreme Court of California) ก็มีคำพิพากษาในคดี *Slone v. Southern California Company* ปี ค.ศ. 1986 ว่า

“ความเชื่อมโยงกันของจิตใจและร่างกายในหลายๆด้านนั้น โกลีซิดจนกระทั่งเราไม่สามารถที่จะชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลที่มีอยู่ต่อกันได้ เราต้องยอมรับว่าความกระทบกระเทือนทางประสาทหรืออาการโรคกลับแตกต่างจากความเจ็บปวดทางจิตใจ และอยู่ในแวดวงของสาขาสรีรศาสตร์อีกทั้งยังเป็นเรื่องที่ยาก โดยทั่วไปแล้ว การรุกรานของความตื่นตระหนกทันทีทันใดหรือการกระทำที่ทำให้ตัวบุคคลไปสู่ภัยที่ใกล้จะมาถึงจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดทางระบบประสาทในตัวเขา ทำให้คนที่แข็งแรงกลายเป็นคนที่อ่อนแอและชี้ตื่นประสาท ถ้าประสาทเหล่านี้หรือระบบประสาททั้งหมดถูกกระทบกระเทือนและได้มีการบาดเจ็บทางกายขึ้น และสาเหตุการบาดเจ็บนี้เป็นการละเมิดแล้ว ก็ไม่สำคัญว่าการบาดเจ็บนั้นจะเป็นผลโดยตรงจากการกระทบกระเทือนโดยอ้อมจากการกระทำบางอย่างต่อจิตใจ”

คดี *Pankop v. Kinkley* ปี ค.ศ. 1909 ดูเหมือนจะเป็นหนึ่งในหลายๆคดีในระยะแรกๆในสหรัฐอเมริกา ที่ยอมให้ค่าเสียหายสำหรับบาดเจ็บทางร่างกายที่ก่อตัวมาจากความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ในคดีนี้ โจทก์ได้รับค่าเสียหายสำหรับการแท้งลูกที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยในการขับรถเข้าไปชนรถม้าที่โจทก์นั่งอยู่ อย่างไรก็ตามเป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่า การให้ค่าเสียหายประเภทนี้ศาลได้กำหนดเงื่อนไขไว้บางประการเงื่อนไขที่สำคัญมีหลายกรณีด้วยกัน เช่น ภัยอันตรายต่อความปลอดภัยของตัวผู้เสียหายเอง หรือต่อความเสียหายของผู้อื่น หรือความสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า หรือมีการกระทบกระเทือน นอกจากนี้ยังมีการให้ค่าเสียหายในกรณีที่มิใช่ภัยอันตรายต่อบุคคลอื่นด้วย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ในระบบกฎหมายอเมริกา ก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ค่าเสียหายทางจิตใจไม่ได้รับการยอมรับในทุกมลรัฐ การที่บุคคลได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการกระทำของผู้อื่น ในระยะแรกๆ ศาลก็ปฏิเสธที่จะยอมรับความเสียหายจากการกระทำละเมิดที่มีความเสียหายทางจิตใจเกิดขึ้นแต่เพียงอย่างเดียว เพราะศาลมุ่งที่จะให้มีการกระทบกระเทือนทางร่างกายหรือการบาดเจ็บทางกายเกิดขึ้นด้วย ถึงแม้ว่าศาลจะปฏิเสธดังกล่าวข้างต้นก็ตาม ศาลก็ยังยอมให้ค่าเสียหายแก่ความเจ็บปวดทางจิตใจในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของค่าเสียหาย ที่ผู้เสียหายจะได้รับ โดยมีเงื่อนไขที่ศาลได้วางไว้ก่อนที่จะยอมให้ค่าเสียหายก็คือ ต้องมีตัวเชื่อมทางกายภาพเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในปัจจุบัน ศาลและกฎหมายหลายมลรัฐก็ยอมให้มีการเรียกค่าเสียหายเพื่อความเจ็บป่วยจากการตื่นตระหนก กฎหมายบางมลรัฐก้าวหน้าไปไกลยิ่งขึ้นเมื่อยอมรับฟังเรื่องการเจ็บป่วยทางอารมณ์ เหตุผลอย่างหนึ่งที่ศาลยินยอมให้มีการเรียกร้องค่าเสียหายเช่นนี้ได้เนื่องจากมีพยานหลักฐานอย่างเพียงพอที่แสดงถึงความต่อเนื่องระหว่างเหตุและผล ความหนักหน่วงของภัยที่ได้รับ รวมทั้งหลักประกันความแท้จริงของความเจ็บป่วยที่เกิดแก่ใจทัก นอกจากนี้ศาลยังมีแนวโน้มที่จะพิจารณาความเสียหายอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ เริ่มให้การยอมรับว่ามนุษย์เป็นหน่วยหนึ่งที่ไม่แบ่งแยกไม่ได้ ในรูปของทางจิตใจ ทางกาย และทางอารมณ์ ซึ่งมีปฏิกิริยาต่อเนื่องกันและกันอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา การได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจย่อมเท่ากับได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกายด้วย

ดังนั้น ในระบบกฎหมายอเมริกา หากต้องการเรียกค่าเสียหายทางจิตใจแล้วต้องพิจารณาเป็นสองขั้นคือ มลรัฐนั้นๆยินยอมให้มีการเรียกร้องหรือไม่และหากไม่ปฏิเสธให้มีการเรียกร้องแล้ว ต้องมาพิจารณาต่อในขั้นที่สองว่า กระทบเจ็บนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดอย่างจงใจหรือการบาดเจ็บนั้นเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่อ เพราะบางมลรัฐยังจำกัดให้เรียกร้องได้เฉพาะที่เป็นการกระทำละเมิดโดยจงใจเท่านั้น

4) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ¹⁶

ในเรื่องค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้น กลุ่มกฎหมายละเมิด (The Restatement (Second) of Torts) ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำนิยาม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่เหมือนกับค่าชดใช้ความเสียหายหรือค่าเสียหายธรรมดาทั่วไป
- 2) ค่าเสียหายเชิงลงโทษมุ่งผลของการลงโทษและยับยั้งการกระทำผิด
- 3) ค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นจะพิจารณาจากการกระทำของจำเลยที่มีความร้ายกาจ

¹⁶ Restatement(Second) of Torts 908. "Damages, Other than Compensatory or Nominal Damages, Awarded against a Person to Punish Him Outrageous Conduct and to Deter Him and Others Like Him from Similar conduct in the future."

Prosser and Keeton. (n.p.,1984).Law of Torts 2at9. Quoted in Gerald W.Boston.(May,1992). *Environmental Torts and Punitive Damages* (Part two).Journal of Products Liability,14, Ip.140.

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าค่าเสียหายเพื่อเป็นเยี่ยงอย่าง (Exemplary Damages) โดยทั่วไปคำว่า ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ หมายความว่า ค่าเสียหายซึ่งกำหนดให้เป็นส่วนที่เพิ่มขึ้นจากค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามธรรมดา อันมีสาเหตุมาจากลักษณะการกระทำของจำเลยที่ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (Wanton) ประมาทเลินเล่อโดยจงใจ (Reckless) เจตนาชั่วร้าย (Malicious) หรือมีลักษณะกดขี่ข่มเหง (Oppressive) ตามการร้องทุกข์ของ โจทก์เป็นค่าเสียหายที่กำหนดให้ผู้ละเมิดต้องให้แก่ผู้เสียหายเพื่อตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำละเมิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลงโทษผู้ละเมิด ซึ่งมีพฤติการณ์จงใจไม่นำพาต่อกฎหมายและสิทธิของบุคคลอื่น การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้เป็นหลักการของคอมมอนลอว์โดยเฉพาะ และได้รับการยอมรับว่าเป็นค่าเสียหายที่ต้องการลงโทษจำเลยและขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นกระทำความ

ในคดีละเมิดสิ่งแวดล้อม ศาลได้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในความหมายของการลงโทษ ซึ่งโดยความนัยแล้ว หมายถึง โทษที่สมควรจะได้รับการตอบแทนและในขณะเดียวกันนั้น การลงโทษดังกล่าวก็เป็นการป้องกันหรือยับยั้งการกระทำซ้ำอีก ซึ่งในเรื่องการยับยั้งนี้อาจแบ่งได้เป็นสองกรณี คือ การยับยั้งโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งมุ่งไปยังตัวจำเลยเพื่อมิให้กระทำผิดซ้ำอีกส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ การยับยั้งทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษเป็นตัวอย่างมิให้คนอื่นกระทำความผิด ซึ่งในกรณีนี้เรียกอีกแบบหนึ่งว่าค่าเสียหายเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งในเรื่องการยับยั้งทั้งสองกรณีนี้ จะส่งผลต่อการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในจำนวนที่ต่างกันไป

ค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งในทางแพ่งไม่ใช่เป็นค่าสินไหมทดแทนค่าเสียหายที่ได้รับ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีอาจมีทั้งลักษณะเป็นทั้งการลงโทษและการทดแทน ในสหรัฐอเมริกา มี 2-3 มลรัฐที่ถือว่าการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไม่ใช่เพื่อจะลงโทษจำเลยแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทดแทนแก่โจทก์สำหรับการทุกข์ทรมานจากการกระทำละเมิดด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้ กำหนดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในคดีที่มีพฤติกรรมไร้ศีลธรรมหรือมีลักษณะรุนแรง ค่าเสียหายในเชิงลงโทษอาจจะถูกกำหนดให้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่อาจเป็นตัวเงินได้ เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ และความเดือดร้อนรำคาญ หรือความเสียหายต่อความรู้สึก อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายในเชิงลงโทษนี้ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นในแนวความคิดของการลงโทษทางอาญา แต่ดูเหมือนว่าจะเป็นค่าเสียหายที่ขยายส่วนที่เพิ่มขึ้นสำหรับการกระทำความผิดทางแพ่ง

ก. กฎแหล่งประกันอื่น (Collateral Source Rule) (254-256)

ภายใต้หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ดั้งเดิม การได้รับการเยียวยาจากจำเลย โจทก์ไม่ถูกกระทบจากการที่โจทก์จะได้รับค่าชดเชยในความเสียหายจากแหล่งอื่นๆ เช่น ประกันภัย ภายใต้กฎแหล่งประกันอื่นและไม่จำเป็นต้องเปิดเผยแหล่งประกันดังกล่าวเพื่อการเยียวยานั้นแก่คณะลูกขุน

3.3 หลักกฎหมายในการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย

3.3.1 การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีการปกครองแบบสหพันธรัฐ ประกอบด้วย 6 รัฐ และ 2 เขต การปกครองอิสระ โดยมีระบบกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ระบบศาลมีทั้งของระดับสหพันธรัฐและมลรัฐ ศาลสูงสุดของประเทศคือ High Court of Australia ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญด้วยเช่นเดียวกับศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลียหลายรัฐมีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีเหล่านี้ โดยเฉพาะ ยกตัวอย่างเช่น ในสองรัฐ คือ รัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐออสเตรเลียใต้

ก. ศาลสิ่งแวดล้อมในรัฐนิวเซาท์เวลส์

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินในเมืองซิดนีย์ รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย สืบเนื่องมาจากในช่วงทศวรรษที่ 1970 อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรพร้อมทั้งความเจริญเติบโตและพัฒนาของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้รัฐบาลแห่งรัฐประสบปัญหาในการวางผังเมืองและปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวรัฐบาลแห่งรัฐจึงได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมาบังคับใช้หลายฉบับ แต่เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายแต่ละฉบับอยู่ในเขตอำนาจที่ซ้ำซ้อน การเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนา รวมถึงการพัฒนา รวมถึงการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงมีขึ้น และในที่สุดจึงนำไปสู่การปฏิรูปกฎหมาย รวมทั้งการยกร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน (Land and Environment Court Act 1979) ในเวลาต่อมา

ข. กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

กฎหมายเกี่ยวกับกระบวนพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน ได้มีการบัญญัติขึ้นมาเป็นพิเศษให้เอื้อต่อวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ กระบวนพิจารณาคดีจึงแตกต่างจากศาลทั่วไปในหลายด้าน

ค่าขึ้นศาลและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เพื่อเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีขึ้นสู่ศาล การพิจารณาเรื่องค่าขึ้นศาลหรือค่าใช้จ่ายของคู่ความนั้นจะมีได้กำหนดอย่างคดีละเมิดทั่วไป โดยในคดีสิ่งแวดล้อม ศาลจะต้องพิจารณาว่าคดีนั้นเป็นคดีที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปหรือไม่ หากเป็นคดีประเภทดังกล่าวศาลก็จะใช้ดุลพินิจกำหนดค่าขึ้นศาลให้ตามความเหมาะสมต่อไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับคำพิพากษานั้น ผลของคำพิพากษาและคำสั่งของศาลต่อบุคคลภายนอกคำสั่งของศาลเกี่ยวกับคดีอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าพนักงานเกี่ยวกับการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการก่อสร้างหรือคำสั่งใดๆที่ศาลได้มีเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินมีเพียงแต่มีผลผูกพันคู่ความในคดีเท่านั้นแต่ยังผูกพันไปถึงบุคคลภายนอกคดีด้วย

ก. อำนาจฟ้อง

ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ตั้งแต่ปี 1979 เป็นต้นมา บทบัญญัติเกี่ยวกับการไม่จำกัดอำนาจฟ้องหรือ Open Standing นี้ได้รวมอยู่ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมทุกฉบับที่ประกาศใช้ในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ซึ่งมีผลให้บุคคลใดๆสามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลยอย่างเช่นอำนาจฟ้องในคดีแพ่งเท่านั้น หลักเรื่องการไม่จำกัดอำนาจฟ้องนี้มีผลเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีขึ้นสู่ศาลอันถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินให้เป็นศาลชำนาญพิเศษ

บทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการที่ไม่จำกัดอำนาจฟ้องนี้ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 253 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินการเพื่อการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อม ค.ศ.1997 ซึ่งได้บัญญัติว่า “บุคคลใดๆ อาจฟ้องคดีต่อศาลเพื่อที่จะยับยั้งการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายใดๆ หากการฝ่าฝืนนั้นเป็นผลให้เกิดหรือน่าจะเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม” ดังนั้น ฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายป่าไม้ กฎหมายเหมืองแร่ กฎหมายแหล่งน้ำ และกฎหมายการประมง เป็นต้น

สำหรับคดีเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่รัฐหรือรัฐบาลท้องถิ่นที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลที่ศาลจำต้องพิจารณาเข้าไปในเนื้อหา (Merit) ของคดีนั้นจะอนุญาตให้บุคคลภายนอกอุทธรณ์ได้เฉพาะเรื่องกฎหมายบัญญัติให้จัดทำรายงานผลกระทบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (EIA) เท่านั้น

ง. ศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนาในรัฐออสเตรเลียใต้

ในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วย การตั้งศาลสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและการพัฒนา และในปี ค.ศ.1994 ได้มีการตั้งศาลขึ้นมา

จ. กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในรัฐออสเตรเลียใต้ นั้น ในการเริ่มคดีจะมีการประชุมเริ่มต้นคดี (Conferencing) การประชุมเริ่มต้นคดีเป็นกระบวนการที่ให้คู่ความสามารถมาพบปะกันโดยตรงในครั้งแรกเพื่อทำความเข้าใจกันเกี่ยวกับเรื่องการฟ้องคดีและกระบวนการพิจารณาคดี และเนื่องจากศาล ERD มีหลักการที่สำคัญ คือ การพยายามที่จะทำให้ข้อพิพาททางสิ่งแวดล้อมจบลงได้ด้วยดี โดยการตกลงไกล่เกลี่ยสร้างความเข้าใจให้เกิดร่วมกัน การประชุมเริ่มต้นคดีจึงเป็น

กระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งในการพยายามให้คู่ความตกลงกัน โดยไม่ต้องสู้คดีกันต่อไป ซึ่งในการประชุมนี้ศาล ERD จะเน้นกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในคดีที่มีการอุทธรณ์คำสั่งเพื่อให้ศาลวินิจฉัยในเนื้อหา (Merit Appeal)

กระบวนการประชุมเริ่มต้นคดี จะกระทำโดยเร็วหลังจากที่มีการยื่นฟ้องประมาณ 3-5 สัปดาห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประสานความเข้าใจกันเรื่องกระบวนการพิจารณาคดี รวมถึงการหาทางเลือกที่จะไม่ต้องต่อสู้คดีกันต่อไป หรือหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น การแก้ไขแบบการเพิ่มอุปกรณ์ทางเทคนิค กระบวนการประชุมจะเป็นความลับ และประธานผู้พิจารณาเรื่องจะต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ โดยปกติจะมีเพียงคู่ความหรือตัวแทนเท่านั้น ซึ่งการประชุมเน้นวิธีการที่ไม่เป็นทางการ ในการประชุมนี้หากคู่ความสามารถตกลงกันได้ คดีก็เป็นอันจบลง แต่หากต่อมาต้องมีการสู้คดีกันจริง สิ่งที่ได้จากการประชุมจะไม่สามารถนำไปอ้างในศาลได้ รวมทั้งผู้ทำหน้าที่ประธานในการประชุมไกล่เกลี่ยจะไม่สามารถพิจารณาคดีนั้นได้ ตามปกติ Commissioner จะเป็นประธานในการประชุม (Conference) ในการไกล่เกลี่ย (Mediation) ศาลก็อาจจะแต่งตั้งบุคคลภายนอกเป็นประธานในการประชุมก็ได้

ข้อดีอย่างยิ่งของการประชุมปรึกษาหารือคือ การที่คู่ความสามารถจะสื่อสารกันได้โดยตรงต่อหน้าคนกลาง ซึ่งในทางสถิติมีคดีที่สามารถตกลงกันได้ในขั้นนี้เป็นจำนวนมาก แม้ว่าบางคดีอาจจะตกลงกันไม่ได้ แต่คู่ความก็อาจจำกัดประเด็นข้อพิพาทให้แคบลงมาจากเดิมได้

ข้อจำกัดของการประชุมปรึกษาหารืออาจมีบ้าง กล่าวคือ ในบางกรณีคู่ความอาจไม่สามารถตกลงกันได้ระ โยชน์สาธารณะ ซึ่งฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อประโยชน์สาธารณะอาจไม่สามารถตกลงยินยอมเพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์สาธารณะ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ประธานในการประชุมจะต้องให้ความสำคัญ และจะไม่สามารถให้คู่ความตกลงกันได้หากขัดต่อประโยชน์สาธารณะ

ส่วนคำพิพากษานั้น ในคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมบางเรื่องบางประเภทอาจมีผลผูกพันบุคคลเป็นการทั่วไป (Judgement in rim) เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้จริง

ฉ. อำนาจฟ้อง (Standing)

อำนาจฟ้องคดีตามกฎหมายแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันไป สำหรับอำนาจในการอุทธรณ์คำสั่งของเจ้าหน้าที่นั้น โดยหลักผู้ขอจะต้องได้รับความเห็นชอบ (Consent) เป็นกรณีๆ ไป ตามปกติผู้มีอำนาจฟ้องต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของฝ่ายตรงข้ามในทางใดทางหนึ่งหรือบุคคลที่ศาลอนุญาตเป็นรายๆ ไปตามที่ศาลเห็นสมควร อย่างไรก็ตามการเปิดให้บุคคลทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีก็สามารถทำได้ตามกฎหมายบางฉบับ เช่น กฎหมายว่าด้วยการพัฒนา หรือในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จะให้ทุกคนฟ้องได้ในกรณีประเภท Civil Enforcement โดยมีบททดสอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

- 1) การมาศาลด้วยเจตนาสุจริต (Bona Fide)
- 2) คดีมีโอกาสชนะ (Successful)
- 3) เพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest)

ซึ่งกระบวนการสั่งคำร้องขออนุญาตเข้าเป็นคู่ความร่วมก็จะมีบททดสอบดังกล่าวเช่นกัน โดยจะทำการทดสอบในการประชุม

3.3.2 ค่าสินไหมทดแทน

ในเรื่องของค่าเสียหายนั้นศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ก่อให้เกิดมลภาวะชดใช้ค่าเสียหายหรือมีคำสั่งเพื่อกระทำการใดๆ เพื่อควบคุมการเสียหายมิให้ลุกลามมากขึ้น ซึ่งในบางคดีศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินมีคำสั่งให้ผู้ก่อให้เกิดมลภาวะชดใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนกว่าล้านเหรียญเพื่อเป็นการส่งสัญญาณไปยังผู้ประกอบการอุตสาหกรรมให้ตระหนักถึงผลที่จะได้รับ หากมีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม¹⁷

1) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ

วัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษ¹⁸ ในประเทศออสเตรเลีย โดยหลักการแล้วศาลออสเตรเลียจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษและป้องปราม แต่จะไม่กำหนดในคดีที่ค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่สามารถนำไปใช้เพื่อลงโทษและป้องปรามผู้กระทำละเมิดได้ เช่น ศาลจะไม่กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเพื่อตัดสินจำเลยผู้เป็นเจ้าของความประพฤติที่ได้รับการลงโทษตามกฎหมายแล้ว อย่างไรก็ตามศาลได้มีทฤษฎีที่กว้างขวางเกี่ยวกับหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษ ไว้เช่นกัน ดังจะเห็นได้ในกรณีที่ความรับผิดชอบของจำเลยได้รับความคุ้มครองภายใต้กรรมธรรม์ประกันภัย ศาลก็ไม่ควรกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษขึ้น เพราะจำเลยจะรู้สึกสะทสะท้านกับคำตัดสิน อีกทั้งค่าเสียหายเชิงลงโทษจะไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างบรรลวุวัตถุประสงค์ในด้านการลงโทษและการป้องปราม เนื่องจากผู้รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษจะกลายเป็นผู้รับประกันมิใช่จำเลยแต่อย่างใด

¹⁷ ชวัลกานต์ เกราะแก้ว. *อ่าวแล้วเชิงอรรถที่ 7*. หน้า 90-92.

¹⁸ ปริชญาวัน ชมเสวก. (2550). *ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 83-85.

ก. คดีที่มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย

ก่อนมีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดี Rookes นี้ การเรียกร้องค่าเสียหายของประเทศออสเตรเลียจะถูกเยียวยาในจำนวนที่น้อยมาก หรือเป็นค่าเสียหายแต่เพียงในนาม (Nominal Damages) เท่านั้น และจะถูกจำกัดไว้ที่การกระทำละเมิดโดยจงใจ ต่อมาหลังจากที่สภาขุนนางประเทศอังกฤษได้วางหลักไว้ในคดี Rookes และศาลสูงของประเทศออสเตรเลียได้ปฏิเสธที่จะเดินตามคำตัดสินในคดีนั้นแล้ว ค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลียจึงถูกพบในการกระทำละเมิดที่หลากหลาย และเหมาะสมเพียงในคดีที่ความประพฤติของจำเลยมีความชั่วร้ายผิดธรรมดาเท่านั้น โดยคดีที่อาจถูกตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย ได้แก่ การล่วงละเมิดในสังหาริมทรัพย์ (Trespass to chattel) การบุกรุกในที่ดิน (Trespass to land) การล่วงละเมิดต่อบุคคล (Trespass to the person) การฉ้อโกง (Deceit) และความผิดฐานหมิ่นประมาท (Defamation) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คดีประมาทเลินเล่อ (Negligence) อาจมีการตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษขึ้นได้ในประเทศออสเตรเลีย แต่ต้องเป็นกรณีที่จำเลยกระทำละเมิดโดยมีเจตนาร้าย หรือ ประมาทเลินเล่อ ไม่แยแสใส่ใจสิทธิของโจทก์เท่านั้น โดยการเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยจะพบได้ไม่บ่อยนัก เช่น คดี Midalco Pty.Ltd v. Rabenalt โดยคดีนี้เกิดจากความประมาทเลินเล่อของนายจ้างที่มอบหมายให้โจทก์ซึ่งเป็นลูกจ้างปิดฝุ่นใยหินมาเป็นจำนวนหลายปี และจำเลยควรจะรู้ว่าจะทำให้โจทก์ได้รับความเสี่ยงแต่จำเลยกลับมิได้แยแสกับอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่โจทก์แต่อย่างใด เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับเชื้อโรคที่เกิดจากฝุ่นใยหินจนทำให้ตาบอด อีกทั้งค่าเสียหายเชิงลงโทษจะไม่ถูกกำหนดขึ้นในคดีผิดสัญญาด้วย

ข. การกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย

1) การตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย

ในประเทศออสเตรเลียนั้นมีการจำกัดความเหมาะสมในการตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ใน 2 กรณี ได้แก่ กรณีแรก แม้ว่าประเทศออสเตรเลียจะปฏิเสธการเดินตามหลักในคดี Rookes ไปแต่ก็ได้ยอมรับหลัก ถ้าแต่เพียงว่า ของ Lord Devlin เข้ามาใช้ โดยค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจถูกตัดสินเพียงถ้าค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้ในคดีนั้น ไม่เพียงพอต่อการลงโทษ และป้องปรามจำเลยจากการกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก ส่วนกรณีที่สอง คือ ค่าเสียหายเชิงลงโทษอาจไม่ถูกตัดสินขึ้น ถ้าหากจำเลยได้รับการลงโทษในการดำเนินคดีทางอาญาแล้ว โดยในคดี Gray v. Motor Accident Commission เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงกรณีนี้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นคดีที่จำเลยทุบตีโจทก์ และรถของโจทก์โดยไตร่ตรองไว้ก่อน จำเลยถูกดำเนินคดีอาญาในข้อหาเจตนาทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสถูกพิพากษาลงโทษจำคุก 7 ปี ต่อมาโจทก์ได้ฟ้องคดีแพ่งเข้ามา และศาลสูงตัดสินว่าการพิพากษาให้จำคุก 7 ปี เป็นการลงโทษในความประพฤติเดียวกับการดำเนินคดีทางแพ่ง

จึงมีผลให้ไปขัดขวางการประเมินค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยศาลให้เหตุผลว่าเนื่องจากวัตถุประสงค์ ค่าเสียหายเชิงลงโทษของประเทศออสเตรเลีย คือ การลงโทษ และการป้องปราม ดังนั้น วัตถุประสงค์เหล่านี้จึงทำให้การดำเนินคดีอาญามีความสมบูรณ์ขึ้น มากไปกว่านั้นการกำหนด ค่าเสียหายเชิงลงโทษหลังจากมีการดำเนินคดีอาญาไปแล้วจะถือว่าเป็นการลงโทษจำเลยซ้ำสองครั้ง ในความประพฤติดีเดียวกันด้วย

อย่างไรก็ตามในบางรัฐของประเทศออสเตรเลียได้มีการวางข้อจำกัดในการตัดสิน ค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ในบางคดี ยกตัวอย่างเช่น รัฐ New South Wales จะไม่อนุญาตให้มีการ ตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในกรณีการกระทำละเมิดที่เกิดจากอุบัติเหตุทางรถยนต์และการบาดเจ็บ อันเนื่องมาจากการทำงาน ซึ่งแตกต่างไปจากเขตอำนาจศาลอื่นๆในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ อีกทั้งรัฐนี้ยังห้ามการตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีหมิ่นประมาทด้วย ส่วนรัฐ Victoria ก็ได้ ห้ามการตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีที่ทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยมิชอบ

2) การประเมินจำนวนเงิน และปัจจัยที่นำมาใช้ในการประเมินจำนวนค่าเสียหาย เชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย

การประเมินค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลียจะนำข้อเท็จจริงที่ เกี่ยวข้องทั้งหมดมาใช้ แต่อย่างไรก็ตามการประเมินจำนวนค่าเสียหายชนิดนี้จะมุ่งความสนใจไปที่ ผู้กระทำละเมิด หรือคู่กรณีที่มีได้เป็นฝ่ายผิด และพฤติกรรมในการกระทำละเมิดเป็นสำคัญ ส่วน ปัจจัยต่างๆที่นำมาใช้พิจารณาจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ มีดังต่อไปนี้

- (1) ธรรมชาติของความประพฤติดำเลย
- (2) ความเสียหายที่จำเลยเป็นต้นเหตุ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมอันชั่วร้ายของ จำเลย
- (3) การป้องปรามจะมีประสิทธิผลต่อจำเลยหรือผู้อื่นหรือไม่
- (4) ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิด
- (5) โจทก์เป็นต้นเหตุในการกระทำละเมิดของจำเลยหรือไม่
- (6) ความสามารถต่อความรับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษ หรือถ้าจำเลยต้องรับภาระ หนักจากความรับผิดชอบนั้น จะสามารถลดจำนวนลงหรือตัดค่าเสียหายเชิงลงโทษออกไปได้หรือไม่
- (7) จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษที่จะตกเป็นของโจทก์

อย่างไรก็ตาม ในประเทศออสเตรเลียจะตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยไม่ จำเป็นต้องให้จำนวนค่าเสียหายชนิดนี้มีสัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้

3) การควบคุมจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลีย

ขณะที่จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศอื่นๆเป็นจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่สำหรับประเทศออสเตรเลียกลับมิได้เป็นเช่นนั้น แม้ว่าคดีที่เรียกกร็องในค่าเสียหายเชิงลงโทษจะเพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี แต่ปรากฏว่าค่าตัดสินที่กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษส่วนใหญ่จะต่ำกว่า 10,000 ดอลลาร์ (ออสเตรเลีย) และจำนวนที่สูงสุดก็จะอยู่ที่ 100,000 ดอลลาร์ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าในประเทศออสเตรเลียจะไม่มีกร็องรายงานข่าวถึงค่าตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เป็นจำนวนหลายล้านดอลลาร์อย่างในประเทศสหรัฐอเมริกา